

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 2 • kış / winter 2019

ARAŞTIRMA
Research

Mevlidlerde ve Naatlarda Hz. Peygamber'in Efdaliyetine İlişkin Tasavvurun Dini Referanslar Açısından Değeri

İsa Onay

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı

onay.55@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-4041-8685>

Geliş Tarihi / Received: 09.09.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 27.12.2019

Öz

Lider şahsiyetlere gösterilen ilgi zaman içinde kutsal anlatılara dönüşerek haklarında kayda değer sözlü ve yazılı kültür oluşmaktadır. Bu kültür zaman içinde hakikatten mitolojilere dönüşerek daha dikkat çekici hal almaktadır. Bir inanç unsuru ve canlı bir örnek olan Hz. Muhammed'e dair tasavvurlar bu açıdan önem arz etmektedir. Hakkında en çok araştırmanın yapıldığı ve birçok eserin kaleme alındığı zat hiç şüphesiz son elçi Hz. Muhammed'dir. Hz. Muhammed (sav) hakkında ortaya çıkan eserlerin önemli bir kısmını mevlitler ve naatlar oluşturmaktadır. Temelde peygamber aşkı etrafında düğümlenen bu eserler şairlerin hissiyatının en güzel yansımasıdır. Çeşitli vesilelerle okunan ve dinlenen mevlit ve naatların, kişilerin zihin dünyasını nasıl inşa ettiği sorusuna karşımıza çıkmaktadır. Peygamberin gerçeklikle mitoloji arasındaki durumunun tespiti buradan hareketle zihni ve davranışsal yönlendirmenin ne kadarının sahih bilgiye dayandığı da ehemmiyet arz etmektedir. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in nasıl anlatıldığı, hangi vasıflarının ön plana çıktığı, onunla ilgili anlatılanların İslam'ın temel kaynaklarında nasıl tasvir edildiği mevlit ve naat örnekleriyle araştırmada yer almaktadır. Örnek metinlerin seçiminde herhangi bir dönem sınırlandırması yapılmamış, ortak tema esas alınmıştır. Muhteva farklılığını göstermek amacıyla, Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat'ı yanında daha sonra yazılan diğer mevlit metinlerinden de istifade edilmiştir. Üzerinde çalışılan eserlerin sanatsal ve edebi yönünden ziyade, eserlerdeki ortak tema tespit edilmiş ve bu temanın İslami literatürden ne kadar beslendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırma, Hz. Peygamber'i doğru anlama esasına dayalı çalışmaların bir cüzü nispetindedir. Araştırma sonunda özellikle Allah Rasulü'nün (sav) doğumuna dair bazı anlatıların zayıf ve uydurma rivayetlere dayandığı ve bunların mevlit/naatlarda aynen kullanıldığı tespit edilmiştir. Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Siyer, Mevlid, Naat, Efdaliyet.

In the Mawlid and Naats, the Value of the Thought About the Virtues of the Prophet in Terms of Religious References

Over time the attention shown to the leading personalities is transformed to sacred narratives, and a significant oral and written culture is formed about them. Over time, this culture has been transformed from truth to mythology and has become more remarkable. As an element of faith and a living example, the conceptions about Muhammad are important in this respect. Undoubtedly Muhammad is the person that the messenger that the most researched and being subject of many studies. A significant portion of the works that emerged about Muhammad are composed of mawlid and naats. These works that essentially knotted around the love of the prophet are the best reflection of the poets' feelings. Depending on the position of the Prophet between reality and mythology, how much of the mental and behavioral orientation is based on authentic knowledge is also important. In this respect, in this research, the way of explaining the Prophet, what features come to the forefront and the ways in which the narratives about the prophet are portrayed in the main

sources of Islam are examined with examples of mawlid and naat. The selection of the sample texts is based on a common theme and there is no period limitation. In order to show the difference in content, in addition to Süleyman Çelebi's Vesiletü'n-Necat work is also used the later written mawlid texts. The common theme of the works rather than the artistic and literary aspects of the works has been determined and the nutritional degree of this theme from the Islamic literature has been tried to be revealed. This research is a part of the works that try to understand the Prophet correctly. As a result of the research, it has been determined that some of the narratives about the birth of the prophet are based on weak and fake narratives and these narratives are used in the mawlids and naats.

Keywords: Hz. Muhammad, Siyer, Mawlid, Naat, Efficiency.

Atf / Cite as

Onay, İsa. "Mevlidlerde ve Naatlarda Hz. Peygamber'in Efdaliyetine İlişkin Tasavvurun Dini Referanslar Açısından Değeri". *Marife* 19/2 (2019): 491-531. <https://doi.org/10.33420/marife.617267>.

Summary

Countless works have been written about the final prophet Muḥammad (peace be upon him) throughout the history of Islamic culture and civilization. A good amount of such works are made of the genre of mawlids and na'ts, that is, eulogies. Produced by their authors for various reasons, these eulogies, in addition to expressing a profound love for and a deep loyalty to the Prophet Muḥammad, have also been used as a tool to establish the superiority of the Prophet Muḥammad to all creatures. These eulogies that narrate the life of the Prophet in a succinct and literary way include such themes as the Prophet's birth, the incidents that allegedly took place at the moment of his birth, his superiority to all creatures, his physical features, his good moral character, his mercifulness, loyalty to him on the part of the Muslims, his miracles and his right to intercession for the Muslims with God.

The historical personalities of the prophets hold as important a place as their message does from the viewpoint of the impact they exercise on society. The details about the life of the final Prophet Muḥammad are particularly important and stand object of curiosity for the Muslims. At this point, the accounts about his life extending from his birth to his death happen to be exaggerated as far as to contradict the principles of the religion he preached. The human nature of the prophets is ignored, setting them in competition against each other out of the sense of superiority and holiness that is felt for them. These cases, triggered by cultural interactions, caused some creedal and epistemological problems, as well. It is worth questioning whether the narrations circulating about the prophets are in congruence with their historical personality. One should also ask how far these poetical accounts are tolerable because they have a literary character, i.e. not scholarly. Beside the prophets, political and religions are also surrounded by a sense of superiority and holiness over time. This turns from reality into mythology, gaining a more striking character in the course of time. In the context of upholding the Prophet's superiority, it is observed that the Prophet has been compared and preferred to other prophets and even angels, in addition to ordinary human beings. Conceptions of the Prophet are thus important from this perspective. One may associate the notion of the Prophet's superiority with the universal nature of his message and the finality of the office of messengerhood with him. The subject-matter of this study is the literature of na't and mawlid, i.e. eulogy of the prophets, which we consider to rely on the notion of superiority and praiseworthiness and to exercise a deep impact on the popular conception of religion. This study is intended to explore, by selecting some common themes from the innumerable examples in this field, how the Prophet is described, which of his features are highlighted, whether these popular accounts are in agreement with the main sources of Islam. This study includes no literal analysis of these eulogies, nor does it list the isnād assessments about the authenticity of the narrations following the poem or the mawlid, only mentioning their authenticity and showing their source.

First of all, the reason for the composition of the mawlids and na'ts can be explained on the basis of the love and affection felt for the personality of the Muḥammad, the Messenger of God. In expressing this love, these two literary genres use not only such literary arts as metaphor, metonym, allegory, similitude and fantastic etiology, but also make extensive quotations from the Qur'ān, the ḥadīths, Islamic historical and biographical literature. The fact that Süleymān Chelebī described the important events in the life of the Prophet from his birth to his death in a poetic and mythological form and used semantic and verbal arts gained his mawlids a great popularity. Although the literary arts are highlighted in the na'ts, the mawlids and na'ts are built on Islamic historical and biographical sources. In the context of

the perception of superiority, the existence of many authentic reports about such themes as the Prophet's miracles, his right to intercession for the Muslims with God, his physical and character beauty led many poets to focus on the event of the Prophet's birth. For one observes that the glad tidings that were given about him by the earlier prophets and the praises that describe him as being waited for by all humanity go back to the years prior to his birth. So, it is clear that the religious / literary outputs that have been generated about him as a result of the notion of the awaited prophet as well as many reports about his birth and childhood are either fabricated or weak. The accounts about the foreseeing of the birth-time of the Prophet transcend his personality to his father, mother and grandfather.

With a view to establishing the superiority of the Prophet, the following narrations have been often used in the mawlıds and na'ts: "Nūr-i Muḥammadī / the Muḥammadan light", "Lawlāka lawlāk la-mā khalaqtu al-aflāk / Were it not for thou, I would not create the celestial spheres" and "Kuntu kanzan makhfiyyan.../ I was a hidden treasure..." These narrations, providing a basis for the Sufi thought, are all fabricated and unauthentic according to the criteria of the science of ḥadīth. One may regard these thoughts that grew within Islamic Sufism and found a vast space in the na'ts as a philosophical metaphysical conception. It is hard to say that the conditions affecting the act of the comparison of the prophets are immune to the "historical and socio-cultural context." One can clearly see that such cases of comparisons result from the conversion of the followers of pre-Islamic beliefs into Islam and the encounter of Islam with other cultures.

The primary aim of this study is to examine the nature of the arguments that the Muslim poets employed to express the love for, and superiority of, the Prophet. In brief, while the poets made use of literary arts, they also used as sources, beside the Qur'ān, authentic, weak and fabricated narrations. It is also aimed through the quotation of these narrations to strengthen the sense of loyalty to the Prophet, explore the ways for individual and social salvation and give a direction to the popular culture through his exemplary personality. On the other hand, one may mention as another reason the defense of the Prophet against the wrong views about his prophethood under the influence of the socio-cultural settings. Lastly, one can see that the poets produced their poetry on the basis of the Islamic historical, biographical and hagiographical literature that gained rich contents in the course of time. However, the common point between the continuity of the narration of such reports and the composition of the mawlıds is that both give an answer to any points of curiosity and interest about the life of the Prophet, rather than being a reliable source. What is interesting is that the reports that held a central position in the perception of superiority are those narrations about the pre-prophetic years of the Prophet that came under a heavy criticism as regards their authenticity. The point that eluded the attention concerning this issue is that such reports paved the way for the (mis)conception that the Prophet Muḥammad had been a prophet before he was given the office of messengerhood, and this goes as far back as his birth.

Giriş

Şiir, ait olduğu çevreyi gerek yalın gerekse abartılı bir şekilde tasvir eden kadim edebi türlerdendir. Şair, şiirde hayal dünyasından istifade ettiği gibi şiirini kaleme alırken içinde yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Çoğunlukla yazılmasına sebep olan bir olayı anlatır.¹ Son peygamber Hz. Muhammed (sav) de naat ve mevlitlerin konusu olmuştur. Edebi sanatların özelliğinden hareketle Hz. Muhammed'e ilişkin anlatımın peygamber tasavvurunu nasıl etkilediği üzerinde durulması gereken bir konudur. İslam dini şiiri mutlak manada reddetmemiş, muhtevastındaki aşırılıklara dikkat çekmiş, insanın zihin ve inanç dünyası ile olan irtibatını esas almıştır. Dilin büyüleyici etkisine dikkat çeken Hz. Peygamber, övgüye dair söylemlerin itidal dairesinde tutulmasını istemiştir. Aşırılıkları, gerçekte alakası olmayan anlatımları

¹ İsmail Durmuş, "Şiir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 144-147.

yasaklamıştır.² Hz. Peygamber'i ve İslam dininin yüceliğini anlatmak ve müşrikleri susturmak için şairlerin önemli rolü olmuş, vefatından sonra Hz. Peygamber'i met-hetmek için değişik alanlarda sayısız eser telif edilmiştir. Şairlerin bu hususta dayana-kları ise Hz. Peygamber'in şiire gösterdiği müsamaha³ olmuştur. Hz. Peygam-ber'in şairi Hassan b. Sabit (ö. 54/674) ve Ka'b b. Zühayr (ö. 24/645) ile başlayan medih, Bûsîrî (ö. 696/1296)⁴ ile devam etmiştir. Bunlar tarih boyunca ortaya çıkan methiyelerin ve naatların ilham kaynakları sayılabilir.⁵ Bu araştırmada dikkat çeki-len iki tür ise mevlid ve naatlardır. Bu iki türün meşruiyet tartışmaları ve Hz. Pey-gamber'i tasvirde ön plana çıkan muhtevanın sanatsal boyutundan ziyade, siyer ve hadis kaynakları açısından oturduğu zemin ele alınmıştır. Kur'an ve sahih rivayetle-rin tanıttığı peygamber ve peygamberlik, Hz. Muhammed ile ilgili yaklaşımların ken-disine arz edilmesi gereken bir mihenk olmalıdır. Daha önce yapılan çalışmalarda Süleyman Çelebi (ö. 825/1422), mevlidin meşruiyeti, mevlidin itikadi ve sosyal ha-yattaki yeri⁶ konu edilmiştir. Ne var ki, hem mevlit hem de naat dini temeller açısın-dan araştırma konusu yapılmamıştır. Yazılış amacı üstünlük düşüncesine dayalı ve etkileyici bir anlatıma sahip olan metnin, dini referanslar açısından değerlendiril-mesi bu çalışmanın amacıdır.

1. Peygamberin Övgüsüne İlişkin İki Edebi Tür: Mevlit ve Naat

Son din İslam'ı insanlığa aktaran Hz. Peygamber hakkında İslam kültür ve me-deniyet tarihi boyunca sayısız eser kaleme alınmıştır. Tarihi süreçte farklı dillerde ve türlerde eserler ile Hz. Peygamber'e duyulan bağlılık, ona olan özlem dünyayı teş-rifinden önce başlamış, ahirete irtihalinden sonra devam etmektedir. Burada onun doğumu ve sahip olduğu üstün vasıfları dile getirmek için oluşturulan iki türden bahsetmek istiyoruz.

1.1. Mevlit

Arapça (ولد) kökünden türeyen Mevlid, ism-i zaman ve mekân olup, doğum, doğum yeri ve herhangi birinin doğduğu zaman anlamına gelmektedir.⁷ Terim ola-rak ise, Hz. Muhammed'in doğum yeri ve zamanı; Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle yapılan merasimler ve bu merasimlerde okunan metinler için kullanılan

² Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Kahire: Matbaati's-Selefiyye, 1400), "Edeb", 90, "Megâzi", 30; Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. M. Fuad Abdülbâkî, 2. Baskı (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Fedâilü's-Sahabe", 157.

³ Adem Efe, "Türk Toplumunda Mevlid Merâsimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta ve Çevresi Örneği)", *DEÜİFD* 29 (2009): 11.

⁴ M. Tayyip Okıç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere", *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (1976): 20-21; Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5 (2007/9): 323-332.

⁵ Okıç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler", 21.

⁶ Tevfik Yücedoğru, "İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n Necat", *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007); Adem Akarsu, *Din Toplum İlişkileri Bağlamında Kutlu Doğum Faaliyetleri* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010).

⁷ Ebû'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, "vld", *Lisânu'l-arab* (B.y.: Daru'l-Marife, ts.), 6: 4914.

özel bir ad olmuştur.⁸ Arap ve Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in müjdelenmesi, nübüvvet nurunun nesilden nesile korunarak aktarılması, annesinin hamile kalması, yaşadığı olağanüstü olaylar, doğumunu ve ona bağlı olarak hayatını, mucizelerini, gazalarını, güzel ahlâkını ve vefatını övgü ile anlatan eser anlamına gelmektedir.⁹ Peygamberin övgüsüne dair eserlerin yazılması müsamaha ile karşılandığı halde kutlamalara en iyimser yaklaşım bidat-ı hasene şeklinde olmuştur. Bunda yapılan kutlamaların Peygamber döneminde olmamasının yanı sıra kutlamalarda görülen aşırılıkların ve İslam dışı unsurlara benzeme endişesi yatmaktadır.¹⁰ Hz. Peygamber'in sağlığında doğum yıl dönümü kutlanmadığı gibi Hulefâ-i Râşidîn dönemiyle Emevî ve Abbasî devirlerinde de mevlidle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Hz. Peygamber'e duyulan saygı ve bağlılık; doğumunu anma, şiirler yazma, naatlar telif etme şeklinde tezahür etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra her vesile ile onun hayatı, meziyetleri anlatılır olmuştur. Bu anlatımların gerek hissiyatla yoğunlaşarak gerekse siyer ve megazi eserlerinden istifade ile methiyelere, naata ve mevlide dönüştüğü söylenebilir. Ancak bunlar, başta tasavvuf ve tarikat erbabının yazdıkları olmak üzere Arapça mevlidlerin çoğunda zayıf rivayetler ve hurafelerle yüklü abartılı bir anlatımla dile getirilir.¹¹

İlk mevlit örneğinin kim tarafından yazıldığı tam olarak bilinmemekle beraber en eski ve en güzel mevlid Süleyman Çelebi'nin (ö. 825/1422) *Vesiletü'n-Necât'ı* kabul edilmektedir.¹² Süleyman Çelebi, Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadarki önemli olayları şiirsel ve mitolojik bir tarzda anlatmıştır.¹³ Çelebi'nin, şiirinde Hz. Peygamber ve çevresiyle ilgili gerçekleri, O'nun Allah ile olan münasebetlerini hayal gücüyle süslemesi, bu konuda makul bir şekilde mübalağa, cinas, kinaye, teşbih temsil, istiare ve mecaz gibi mâna ve söz sanatlarını kullanması mevlidi halka

⁸ Selami Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi* (B.y.: Akademik Araştırmalar Yay, 2003), 1; Necla Pekolcay, *Mevlid* (Ankara: TDV Yay., 1997), 1; Ahmet Özel, "Mevlid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2004), 29: 475.

⁹ İsmail Durmuş, "Mevlid: Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2004), 29: 480-481; Hasan Aksoy, "Mevlid: Türk Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2004), 29: 482-483.

¹⁰ İbn Teymiyye (ö. 728/1327) mevlidin bidat olduğunu kabul etmekle birlikte mevlide Resûlullah'a (sav) sevgi ve tazim bulunduğundan dolayı mevlidi kutlayanların bidattan dolayı değil, fakat Hz. Peygamber'e olan muhabbetlerinden dolayı sevap kazanacaklarını belirtmektedir. Ebû Şâme el-Makdisî, Şemseddin İbnü'l-Cezerî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin es-Sehâvî, Celâleddin es-Süyûtî, Şihâbüddin Kastallânî gibi âlimler ise bu kutlama ilk devirlerde olmasa bile Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmenin, doğum günü münasebetiyle fakir ve muhtaçlara yardımda bulunup ibadet etmenin, Kur'an ve Hz. Peygamber'e olan sevgiyle ilgili şiirler okumanın, temiz ve güzel elbiseler giyerek sevinmenin güzel bir davranış olduğunu ve dolayısıyla mevlid kutlamalarının bir bid'at-ı hasene sayılması gerektiğini vurgulamışlardır. Okıç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler", 24; Farklı görüşler için bk. Muhammed b. Sâlih Şâmî, *Subulü'l-Hudâ ve'r-Reşâd fî Siret Hayri'l-İbâd ve Zikri Fedâilihî ve Ahvâlihî fîl-Mebde' ve'l-Meâd* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 1: 440-454; Necla Pekolcay, "Mevlid", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Meb, 1993), 8: 175; Özel, "Mevlid", 29: 478; Mevlidin hükmüne dair geniş açıklamalar için bk. Celâleddin es-Suyûtî, *Husnu'l-Maksud fî Ameli'l-Mevlid*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiiyye, 1985).

¹¹ Durmuş, "Mevlid", 29: 480; Aksoy, "Mevlid", 482.

¹² Aksoy, "Mevlid", 482-483.

¹³ Ali Osman Kurt, "Süleyman Çelebinin Vesiletü'n-Necat İsimli Eserinin Mitolojik Açıdan Değerlendirilmesi", *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılış, Yayılış ve Etkileri*, Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007), 156.

sevdirmiştir.¹⁴ Bu sebeple mevlidin içerisindeki bazı temaları hadis ve tarih ilminin esaslarıyla değil, edebi açıdan yorumlamak daha sağlıklı görünmektedir. “Çelebi bazı abartılı anlatımları ve zayıf kaynaklı hadisleri eserinde kullandıysa da bunlar devrinin hâkim Mâtürîdî inanç prensiplerine ters düşmez.”¹⁵ denilerek söz konusu eserlerde bunların olduğu ve olabileceğine işaret edilmiştir. Bir diğer husus da *Vesiletü'n-necât*'ın ve diğer bazı mevlidlerin sonundaki “Hikâye-i Deve, Hikâye-i Geyik, Hikâye-i Güvercin” gibi Hz. Peygamber'e nispet edilen bazı mucizevî olaylara dair hikâyeler eserlere sonradan ilâve edilen destanî manzumelerdir ve bunların asıl mevlid metinleriyle hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.¹⁶

Mevlidin ortaya çıkış sebepleri ve meşruiyetine dair tartışmalar daha kapsamlı olarak farklı araştırmalara konu olabilir. Ancak Hz. Peygamber'in sağlığında onun doğum yıl dönümü kutlanmadığı gibi râşid halifeler dönemiyle Emevî ve Abbâsî devirlerinde de mevlidle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Mısır'da Şii Fâtımî Devleti kurulunca, Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü Muiz-Lidînilâh döneminden (972-975) itibaren resmî törenlerle kutlanmaya başlanmıştır.¹⁷ Mevlid kutlamalarının ortaya çıkışındaki etkenler ne olursa olsun Peygamber'in üstün olduğunu vurgulama bağlamında Süleyman Çelebi ile ilgili anlatılan hadiseye de yer vermemizde fayda var. Süleyman Çelebi'nin mevlidi yazma sebebi olarak; Bursa Ulu Camii'nde bir vaizin Bakara suresi 253. veya 285. ayetini tefsir ederken peygamberler arasında fark olmadığını, Hz. Peygamber (sav) ile Hz. İsâ (as) ya da Hz. Nûh'un (as) birbirlerine üstünlüğünün bulunmadığını söylemesi ile başlayan tartışma olduğu söylenir.¹⁸ Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bu vaiz Bâtınî düşünceye sahip birisidir. Buradan hareketle, Ehl-i sünnet ve'l-cemaat düşüncesini ayakta tutma, Bâtınî vb. düşüncelerin etkisini bertaraf etmek¹⁹ mevlidin ortaya çıktığı sosyo-kültürel ortamı yansıtarak efdaliyet düşüncesinin²⁰ arka planına da işaret etmektedir.

1.1.1. Mevli Okumanın/Okutmanın Sevabı

Mevlidin yazılma sebepleri arasında Hz. Peygamber'in adını anma ve şefaatine nail olma, peygamber sevgisi ve bu sevginin ispatı, o'na (sav) karşı görevlerini yerine getirme bu sayede peygamberin adını insanlığa duyurmak ile bahtiyar olma düşüncesi yer almaktadır.²¹ “Ol resulün ben de meddahı olam/Ol günahım derdine

¹⁴ Süleyman Uludağ, “Süleyman Çelebi'nin İnanç ve Fikir Dünyası”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007), 201.

¹⁵ Yücedoğru, “İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n Necat”, 218.

¹⁶ Nurettin Albayrak, *Dini Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1993), 59-77; Aksoy, “Mevlid”, 482.

¹⁷ Mevlidin ortaya çıkışındaki Hristiyan adeti (Noel) benzediği, ehli beyti savunma amacı, ehli sünnet itikadını savunma gibi etkenlere dair bk. Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 16-42; Özel, “Mevlid”, 29: 475; Ahmet Ateş, *Vesiletü'n Necat Mevlid* (Ankara: Kılıç Yay., 1954), 10-15; Necla Pekolcay, *Mevlid* (Ankara: TDV. Yay., 2007), 3.; Mehmet Yanmış, *Bursa Dini Hayatında Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2010), 26.

¹⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Mevlid* (İstanbul: M.E. Basımevi, 1970), 8.

¹⁹ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 2006), 2: 384; Timurtaş, *Mevlid*, 6; A. Saim Kılavuz, “Mevlid'in Akaid ve Kelâm Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ed. Bilal Kemikli- Osman Çetin (Ankara: TDV yay., 2010), 292-300.

²⁰ Bu konuda bkz. İbrahim Kutluay, *Sünnet'e Göre Kutsiyet* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), 67-71.

²¹ Aksoy, “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler”, 323-332.

derman bulam"²² ifadelerinde peygamberi övme ve günahattan azade olma bir arada zikredilerek eserin amacı ortaya konulmuştur. İbn Hacer el-Heytemî'nin (ö. 974/1567), "*beyânu fadli mevlidi'n-nebi*" faslında, mevlit okuyan ve okutanın sevabına dair zikrettiği (ancak kaynaklarına vakıf olunmayan ki zaten daha önce ifade ettiğimiz gibi bu dönemde mevlid kutlamaları söz konusu değildir) görüşleri aktarmak uygun olacaktır. İbn Hacer el-Heytemî şu görüşleri zikretmektedir:

"Ebu Bekir (ra): "Kim mevlid okutmaya bir dirhem harcarsa cennette arkadaşım olur." Ömer (ra): "Kim mevlidi yüceltirse, İslâm'ı ihya etmiş olur." Osman (ra): "Kim mevlidi yüceltirse, sanki Bedir ve Huneyn savaşlarına katılmış gibidir." Ali (ra): "Kim mevlidi yüceltir ve kıratına sebep olursa, dünyadan ancak imanla çıkar ve hesapsızca cennete girer." Hasan-ı Basrî'nin "Uhud dağı kadar malım olsaydı, mevlidin okunması için infak etseydim.", Maruf el-Kerhi'nin, "kim mevlid için yemek hazırlar, arkadaşlarını davet eder, kendisi de kandiller yakıp mevlide layık şekilde giyinip, kokulanırsa, kıyamet günü peygamberlerle haşrolur." dedikleri anlatılır. Yine mevlidin okunduğu suyu içen kimsede bin rahmet ve nurun hâsıl olduğu aynı şekilde ondan gam ve hastalığın çıktığı, kalplerin öldüğü gün onun kalbinin ölmeyeceği zikredilir. İmam Şafii'nin, "gerekli hazırlıkları yaparak mevlide vesile olan kimsenin kıyamet gününde siddîk, şehîd ve salihlerle cennete olacağını" dediği aktarılır. Son olarak Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil mevlide sebep olan kimse için salât ederler. Evinde mevlid okunan kimsenin, Allah, kıtlık, veba, yangın, boğulma, afet ve belâları kaldırır, hasedi, nazarı, hırsızlığı önler, kişinin münker ve nekîrin sorularına cevap vermesini kolaylaştırır."²³ Bazı âlimlerin mevlid okunan evi, bir sonraki okumaya kadar meleklerin kuşattığına²⁴ dair sözleri anlatılarak mevlidin yüce bir değer olduğu vurgulanır. Hz. Peygamber'in rüyalara girdiği, kendi doğum tarihinde kutlama faaliyetleri yapanları teşvik ettiği, yapmayanları ise uyardığı²⁵ da anlatılanlar arasındadır. Zikri geçen -peygambere yakın olduğu düşünülen- kişilere atfedilen sözler mevlide meşruiyet kazandırma çabası olarak görülebilir. Son olarak, Mehmed Fevzi Efendi'nin eserinde mevlid okutmanın yüceliği şöyle vurgulanır:

"Mevlid-i pâki okutsa bir kişi

Ol sene âsân gelir her bir işi

Hem de gelmez ona asla bir belâ

Hem dahi bir derde olmaz müptela

Her ne maksudu olursa çok u az

²² Cismî, *Mevlid*, 55. Araştırmada şu makalede aktarılan metinden istifade edilmiştir. Bk. Sadık Yazar, "Cismî ve Mevlidi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008): 448-478.

²³ Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-'âlem fi Mevlidi Seyidi Veledi Âdem* (İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, ts.), 7-12.

²⁴ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-Kübrâ*, 44.

²⁵ Muhammed b. Sâlih Şâmî, *Subulü'l-Hudâ ve'r-Reşâd fi Sîret Hayri'l-İbâd ve Zikri Fedâilih ve Ahvâlihî fil-Mebde' ve'l-Meâd* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 1: 440

*Lutfeder ihsan eder ol bî niyaz*²⁶

1.2. Na't

Na't kelimesi, Arapça, (نعت) fiilinden sülasi bir mastardır. Lügat manası itibarı ile "Bir kimsede bulunan şeyleri vasfetmek, onu vasıfta mübalâğa etmek, bir şeyi medh ederek anlatma, vasıflandırma"²⁷ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Özellikle Fars ve Türk edebiyatında "Hz. Muhammed'in niteliklerini övmek, ondan şefaahat dilemek amacıyla yazılan kaside"²⁸ için kullanılmaktadır. Arap edebiyatında ise övgü şiirleri daha çok methiye adı ile anılmaktadır.²⁹

Hiz. Muhammed'i kendi kitaplarından öğrenerek asırlar öncesinden Es'ad Ebû Kerib el-Himyerî (ö. ?) ile başlayan övgüler,³⁰ Kâ'b b. Zühre'nin (ö. 24/645?) "*Bânet Sü'âd/Kasidetü'l-bürde*"siyle³¹ ve Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî (ö. 695/1296?) "*Kasidetü'l-bürde (el-Kevâkibü'd-dürriyye fî medhi hayri'l-beriyye)*"³² medhiyle devam etmiştir. Peygamber aşkı, Abdullah b. Revâha (ö. 8/629), Kâ'b b. Mâlik (ö. 50/670) ve Hassân b. Sâbit (ö. 60/680) gibi isimlerin açtığı çığırda devam etmektedir.³³

Peygamber'den öncelikle övgüyle bahseden Allah Teâlâ'dır. Allah, kitabında Hiz. Peygamber'i (sav) tanıtırken O'na lütfetmiş olduğu vasıfları zikretmektedir.³⁴ Buradan hareketle naatlar, Hiz. Peygamber'in isim ve sıfatları, fiziksel ve ahlâkî özellikleri, mucizeleri ve şefaati, rahmet vesilesi, yaratılışın gayesi, Allah'ın habibi oluşu gibi konuların üzerinde yoğunlaşmaktadır.³⁵ Naat, Hiz. Peygamber'i övmek O'na yaklaşmanın ve itaatin, O'nu anmanın vesilesi sayılmıştır. Şairler hep bir ağızdan, "Ey fahr-ı halk kimde ola zehre medhin (Şeyhî)³⁶, "Diller O'nu övmekten acizdir"³⁷ "Maksad, kesb-i şereftir³⁸ yoksa na't yazmak değil" diyerek en güzel na'tı yazmanın ardına düşmüşlerdir. Yürüdükleri yolun çok zor olduğunun farkında olarak şunları zikretmişlerdir:

"Bu hakir nasıl yazsın sana lâıyk na'tını,

²⁶ Mehmed Fevzi Efendi, *Mevlid*, 5-7; Mustafa Uzun, "(Kudsîyyetü'l-Ahbar fî Mevlid-i Ahmedi'l-Muhtâr) Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzi Efendi ve Mevlidleri" *MÜİFD 2* (2007): 87-128. Araştırmada bu metin dikkate alınmıştır.

²⁷ İbn Manzûr, "na't", 6: 4470; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2000), 1200.

²⁸ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 1200.

²⁹ Mustafa Çiçekler, "Na't", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 436; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 1; Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları 1* (İstanbul: Diriliş Yay., 1992), 92.

³⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 5; Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri* (İstanbul: Denge Yay., 1997), 22.

³¹ Kenan Demirayak, "Kasidetü'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24: 566-568.

³² Mahmut Kaya, "Bûsîrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6: 468-470.

³³ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 28.

³⁴ Âl-i İmrân, 3/81; Hicr, 15/72; İsrâ, 17/1; Necm, 53/3-18; Enbiyâ, 21/107; Ahzâb, 33/45, 46; Fetih, 48/29; Saf, 61/6; ayrıca bk. Buhârî, "Menâkıb", 17, "Tefsîr", 61/1; Müslim, "Fezâ'il", 124; Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 42.

³⁵ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 3-55.

³⁶ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 46.

³⁷ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 297.

³⁸ Ahmed Özer, *Türk Edebiyatında Naatler* (İzmir: Kaynak Kültür Yayın Grubu, 2008), 358 (Damad Mahmud Paşa).

Ey nebi yüce Allah övmektedir zatını

*Dil aciz, ne söylesem, sen ondan çok âlasın,
Âlemleri sulayan bir derya gönül tasın.”³⁹*

*“Sen ki hâtem-i enbiya sen ki fahr-ı âlem,
Mümkün müdür gül çehreni vasfeylesin kalem.”⁴⁰*

*“Ulvî kadrini hayal etmek beyhudedir,
Zira rütbe-i tahminlerden büyüsun.”⁴¹*

Naat, Hz. Peygamber'in şiirle yapılmak istenen bir portresidir. Bütün naatlar tarih boyunca tek bir portrenin farklı cephelerden birer örneği gibidir.⁴² “Peygamber, insanın ufku olduğu gibi, şiirin ufku da naattır. İnsanın, varlığının manasını peygamberde araması, gerçeği onun vesilesi ile bulmaya çalışması, ona yaklaşmaya çalışarak yaratılışın sırrına erişeceğini idrak edişidir.”⁴³ “Naat, sevginin, aşkın şiiridir. Hz. Peygamber'e yönelen sınırsız sevginin, O'na duyulan özlemin kelimelerle ifade-sidir. Çünkü her mısra miraca uzanan bir basamaktır. Şairin miracı Hz. Peygamber'e duyduğu aşktır, hayranlıktır, saygıdır. Bu yüzden şairin naattaki başarısı, Peygamber sevgisinin bir ölçüsü olarak da alınabilir.”⁴⁴

İnanan bir kimsede olduğu gibi şairin ruh dünyasında da Hz. Peygamber'e (sav) duyulan muhabbet, dinî inancın ve yaşayışın merkezindedir. Her şey O'na (sav) nispetle anlamlandırılır; âlemin varlık sebebidir, bütün bilgilerin kaynağıdır, ahlakın nihâî gayesidir. Şair için de böyledir; dinî inancın nübüvvet esaslı olduğu düşünce dünyasında şairler, şiirlerinde Resûlullah'ı (sav) anlatmışlar, şefaât umu-duyla O'na (sav) duydukları sevgiyi çeşitli imgeler kullanarak işlemişlerdir.⁴⁵

Şairleri na't vadisine sevk eden sebeplerin başında, hiç şüphesiz, Hz. Muham-med'in Habîbullah oluşu ve Cenâb-ı Allah tarafından övülmesi yer almaktadır. Bu kadar na'tın kaleme alınması, ruh dünyasının kelimelere dökülmesinin sebebi Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve hasretin insanın kalbini ve ruhunu kuşatmasıdır. Na't, Hz. Peygamber'i övmek O'na yaklaşmanın ve itaatın, O'nu anmanın vesilesi sayılmış-tır. Şairler hep bir ağızdan, “Diller O'nu (sav) övmekten acizdir”⁴⁶ diyerek en güzel na'tı yazmanın ardına düşmüşlerdir. Yürüdükleri yolun çok zor olduğunun farkında olarak şunları zikretmişlerdir:

“Bu hakir nasıl yazsın sana lâyıık na'tını,

³⁹ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 264 (Mustafa Necati Bursalı).

⁴⁰ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 274 (Kaplan Sadettin), s. 290 (Cahit Yeşilyurt).

⁴¹ Özer, *Naatler*, 381 (Nigar Hanım).

⁴² Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 2.

⁴³ Karakoç, *Edebiyat Yazıları*, 93.

⁴⁴ Hasan Ali Kasır, *Gündönümünde Yaşamak* (İstanbul: Denge Yay., 1995), 168.

⁴⁵ Bkz. Murat Ak, *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi* (B.y.: Ketebe, 2018); Murat Ak, “Şair Kelâmının Hz. Peygamber'in Zikri ile Değer Kazanması”, *İslâm ve Sanat Tartışmalı İlmî Toplantı* 07-09 Kasım 2014 (2015): 241-253.

⁴⁶ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 297.

*Ey nebi yüce Allah övmektedir zatını
Dil aciz, ne söylesem, sen ondan çok alasın,
Âlemleri sulayan bir derya gönül tasın.”⁴⁷*

*“Sen ki hâtem-i enbiya sen ki fahr-ı âlem,
Mümkün müdür gül çehreni vasfeylesin kalem.”⁴⁸*

*Ulvî kadrini hayal etmek beyhudedir, zira rütbe-i tahminlerden büyüksün.⁴⁹
Ey fahr-ı halk kimde ola zehre medhine (Şeyhî)⁵⁰*

Şairler “Maksad kesb-i şereftir yoksa na’t yazmak değil”⁵¹ diyerek Hz. Peygamber’in bütün güzelliklerini anlatmaya çalışmışlardır.

2. Üstünlük Düşüncesinin Temel Argümanları

2.1. Beklenen/Müjdelenen Bir Peygamber Bir Peygamber Oluşu

Hayatın gayesi kabul edildiği için bütün peygamberlerin, meleklerin, yaratılmışların Allah Resûlü (sav) müjdeledikleri mevlit ve naatlarda anlatılanlar arasındadır. Şairler, Hz. Peygamber’in müjdelendiğini şu beyitlerde dile getirmişlerdir:

*“Seni müjdeledi Mûsâ ve İsâ
Sana yol açmıştı gerçekte asâ”⁵²*

*“Tantana-i bi’seti kable’z-zuhr
Aldı makalat-ı kurûn u dühûr*

*Cümle kitab-ı selefin mebhasi
Aldı o şahın haber-i meb’asi*

*Aldı musaddık anı cinn ü beşer
Hayli nebi virdiler andan haber”⁵³*

*“Gelip düşte onu muştuladılar
En ulu insana yüklüsün diye*

⁴⁷ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 264 (Mustafa Necati Bursalı).

⁴⁸ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 274 (Kaplan Sadettin), 290 (Cahit Yeşilyurt).

⁴⁹ Özer, *Naatler*, 381 (Nigar Hanım).

⁵⁰ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, s. 46.

⁵¹ Özer, *Naatler*, 358 (Damad Mahmud Paşa).

⁵² Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 244 (Yücel İpek).

⁵³ Adem Ceyhan, “Süleyman Nahîfî, Mevlîdü’n-Nebi Mesnevîsi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14 (2000): 252-254. Süleyman Nahîfî (v. 1738), 18. yüzyılın en verimli şair ve yazarlarından. İncelenen yazma nüshalarına göre 1111 beyitlik mevlidini baştan sona kadar mesnevi şeklinde yazmıştır. Bu araştırmada eser Süleyman Nahîfî, *Mevlîdü’n-Nebî*, şeklinde referans verilecektir.

*Yıkılan burçların sönen ateşin
Kuruyan Save'nin haberci dili*

*Yıldızlar billurdan avize gibi
Bir ev nur merkezi geldiğin gece*

*Vakti yenileyen sen ey hoş geldin
İbrahim duası İsa müjdesi"⁵⁴*

2.1.1. Hz. Peygamber'in Beklenmesi ve Alâmetlerinin Bilinmesi

Hz. Muhammed, son peygamber olması sebebiyle kendisinden önce gelen bütün peygamberlerin kendisini müjdelediği, Tevrat ve İncil ayetlerinde Hz. Peygamber'e, ashaba ve ümmetine dair işaretlerin bulunduğu, vasıfları ve geleceği bölgenin zikredildiği kaydedilmektedir.⁵⁵ Hz. Peygamber'in müjdelenmesine dair Kur'an'da öne çıkan deliller arasında, peygamberlerden söz alınması,⁵⁶ Hz. İbrahim'in duası,⁵⁷ Hz. İsa'nın müjdesi,⁵⁸ Tevrat ve İncil'in müjdeleri,⁵⁹ Ehl-i Kitap'ın O'nu açıkça bilmeleri⁶⁰ ve kendisi ile Araplara üstün gelme arzuları⁶¹ zikredilebilir. Peygamberin sıfatlarının Tevrat'ta ve İncil'de bulunduğu dair birçok rivayet vardır. Rahiplerden bunları öğrenerek daha sonra bunlar sayesinde Hz. Peygamber'i araştıranlar olduğu gibi maddi ve siyasi sebepten ötürü Peygamber'e iman etmeyenler de olmuştur.⁶² Selmân-ı Fârisî'nin gelip Medine'ye yerleşmesinin sebebi de Ammûriye'deki rahibin, kendileri gibi dini yaşayan insanların yeryüzünde kalmadığını fakat beklenen peygamberin geliş zamanının yaklaştığını söyleyerek, Peygamberin nereye hicret edeceğini ve özelliklerinin ne olduğunu bildirmesidir. Selmân el-Fârisî (ö. 36/656?) onun tarifıyla gelip Yesrib'e yerleşmiş ve Hz. Peygamber'in hicreti esnasında rahipten öğrendiklerini sorgulamıştır.⁶³

⁵⁴ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 262 (Akif İnan); Ayrıca Bk. Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 331 (Fatih Okumuş).

⁵⁵ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed Habibi'l-Mâverdî, A'lâmü'n-nübüvve, thk. Muhammed Mu'tasım billah el-Bağdadi (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1987), 1: 171; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak el-İsfahanî, *Delâilü'n-nübüvve*, thk. Muhammed Derrâs Kalâcî-Abdullah Abbas (Beyrut: Daru'n-Nefâis, 1986), 1: 101; Said Havva, *el-Esas fi's-Sünne, Siyretün-Nebeviyye* (İstanbul: Aksa Yay., 1991), 1: 170; Ekrem Ziya Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 7. Baskı (Medine: Mektebetü'l-ulum ve'l-hikem, 1994), 1: 120; Mehmet Aydın, "Beşairü'n-Nübüvve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 5: 549-550.; Erdinç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği* (Ankara: DİB Yay., 2007), 92-113.

⁵⁶ Al-i İmrân, 3/81; Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sad. İsmail Karaçam v.dğr. (Hikmet yay., 1992), 1: 395.

⁵⁷ Bakara, 2/129; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1: 409-10.

⁵⁸ Saf, 61/6.

⁵⁹ Araf, 7/157; Fetih, 48/29.

⁶⁰ Bakara, 2/146.

⁶¹ Bakara, 2/89, 146; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1: 438-39.

⁶² Rızkullah Ahmed Mehdi, *es-Sîretü'n-nebeviyye fi davi'l-masadirü'l-asliyye: Dirasetün Tahliyye* (Riyad: Merkezi Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l-İslamiyyi, 1996), 144.

⁶³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk, *Sîretü İbn İshâk/es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezîdi

Daha dünyaya gelmeden beklenen Peygamber vesilesi ile savaş, kıtlık gibi zamanlarda yardım beklenmiştir. Hatta isminin bilinmesinden dolayı doğum zamanı yaklaşıncı o coğrafyada dünyaya gelen erkek çocuklara Muhammed ismi verilmiş,⁶⁴ doğacak erkek çocuklara Muhammed ismi koymak adak haline gelmiştir.⁶⁵ Diğer taraftan Arap kabilelerinden bir avuç insanın İranlıları kılıçtan geçirdiği Zû Kaar savaşında aralarındaki parola, “Muhammed” kelimesi olmuştur. Muhammed Hamîdullah (ö. 2002), bunu son zamanların rasulünün muhakkak o devirlerde dünyaya geleceği ve isminin Muhammed olması gerektiğine dair bir çalkantının Arap yarımadasında kulaktan kulağa dolaşması şeklinde yorumlar.⁶⁶ Hz. Peygamber doğduğu zaman gerek Mekke’de gerekse Medine’de bazı Yahudiler “Ahmed’in yıldızı doğdu” diyerek onun doğumunu haber vermişlerdir.⁶⁷ Mekke döneminde, Hz. Peygamber ve tebliğ ettikleri hakkında bilgi almak ve doğruluğunu araştırmak üzere Müşriklerin ileri gelenlerinden birkaçı Medine’de Yahudilere geldiklerinde, onlar “Bu, sıfatlarını okuduğumuz peygamberdir, O’na en çok düşmanlık yapan ise kendi kavmi” diyerek şaşkınlıklarını göstermişlerdir.⁶⁸ Yine peygamberin değişik bölgelere göndermiş olduğu davet mektupları ile ilgili cevaplara bakıldığında bir peygamber beklentisi olduğu ve sıfatları hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir.⁶⁹ Beklenen peygamber düşüncesinin Rahip Bahîra ve görülen çeşitli rüyalar üzerinden anlatıldığına dair kısaca bir değerlendirmeyi aktarmak yerinde olacaktır.

2.1.1.1. Rahip Bahîra’nın Muhammed’in (sav) Peygamber Olacağını Bildirmesi

Hz. Peygamber’in müjdelenmesi konusunda üzerinde durulması gereken rivayetlerden biri de Rahip Bahira hâdisesidir. Bu konunun peygamberi her zikredişte ortaya konulduğunu ve tarih boyunca farklı kanaatlere sahip kimselerin oluşunu, hem Müslümanlardan hem de müsteşriklerden hadiseyi kabul edenler ve reddedenlerin görüşlerini yapılan çalışmalarda⁷⁰ görmek mümkündür. Rivayete göre, Hz. Peygamber daha çocukluk yıllarında iken, amcası ile Şam taraflarına ticaret için yola

(Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2004) 1: 134-139; Ali b. Burhanuddin Halebî, *es-Siyerü’l-halebiyye fi sireti’l-emini’l-me’mun* (Beyrut: Daru’l-Marife, 1400), 1: 186-190; Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddin Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye* (Beyrut: y.y., 1966), 2: 311-313; Mehdî, *es-Siretü’l-nebeviyye*, 119-122, 145; Muhammed isminin bilindiği ve üç kişiye daha peygamber olacağı ümidi ile bu ismin verildiğine ilişkin bk. Umerî, *es-Siretü’l-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 122 (hasen olarak).

⁶⁴ Ebü Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm, *es-Siretü’l-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Saka-İbrahim el-Ebyari, Abdulhafız Şelebi (Mısır: el-Halebî Baskısı, 1955), 1: 158; Ebü Abdillâh Muhammed b. Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* (Beyrut: Dar-u Sadr, ts.), 1: 169; Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethü’l-Bârî bi Şerh-i Sahihi’l-Buhârî* (Beyrut: Daru’l-Fikr, 2000), 7: 247.

⁶⁵ Ali b. Burhanuddin Halebî, *es-Siyerü’l-halebiyye fi sireti’l-emini’l-me’mun* (Beyrut: Daru’l-Marife, 1400), 1: 131.

⁶⁶ Muhammed Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayımcılık, 2003), 1: 22.

⁶⁷ Ebü Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm, *es-Siretü’l-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Saka-İbrahim el-Ebyari, Abdulhafız Şelebi (Mısır: el-Halebî Baskısı, 1955), 1: 159.

⁶⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 165.

⁶⁹ Buhârî, “Bedü’l-Vahy”, 6; Rivayetin değerlendirmesi için bk. Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 364; ayrıca bk. Yunus Akyürek, “Cahiliye Dönemi Mekke Toplumunun Hz. Peygamber’in Nübüvvetine İlişkin İntibaları”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2015): 55-72.

⁷⁰ Ahmet Erçetin, *Rivâyetler ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2008), 42-63.

çıkarak Busra denilen yere gelince Rahip çeşitli diyaloglardan sonra peygamberin va-sıflarını müşahede ettiğini ve onun gideceği yerde zarar göreceği gerekçesi ile geri döndürülmesi gerektiği ...”⁷¹ anlatılmaktadır. Bu hadiseyi anlatan ‘en güçlü rivayet’⁷² Tirmizî’nin (ö. 279/892) Câmii’ndedir. Tirmizî, “Bu hadis hasen-garibtir, bunu başka yönden bilmiyoruz.”⁷³ derken, Hâkim en-Nîsâbü’rî (ö. 405/1014),⁷⁴ Said Havva (ö. 1989)⁷⁵ Nâsîrüddin el-Elbânî (ö. 1999), Şuayb Arnavut (ö. 2016) onu sahih saymış, İbn Hacer (ö. 852/1449), Ebu Bekir ve Bilal’le (ra) ilgili bilginin ravinin vehmi dolayısıyla başka bir rivayetten müdrec olabileceğini zikrederken, Zehebî (ö. 748/1348) ise ‘uydurma olduğunu, bir kısmının batıl olduğunu zannediyorum.’ demiştir.⁷⁶ İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334), Ebu Bekir ve Bilal’le ilgili kısmı dolayısıyla münker olduğunu ifade eder.⁷⁷ Hz. Peygamber’in çocukluğunda yaptığı bu seyahat ile daha sonra gerçekleştirmiş olduğu bazı seferlerin karıştırılması ve Resûlullah’ın nübüvvetini çocukluk çağına kadar uzatma isteği sebebiyle rivâyetin olağanüstü motiflerle daha da çekici hale getirilmesi söz konusudur.⁷⁸

Konuyu değerlendiren Enbiya Yıldırım bu hadis için şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Tirmizî’nin rivâyeti metin açısından tarihle çelişen bilgiler içermektedir. Hz. Ebû Bekir’in, Bilal’i Hz. Muhammed’in yanına katıp göndermesi mümkün gözükmemektedir... Harika hallerin ne Mekkelileri ne de yolculukta bulunanları Hz. Peygamber’in nübüvvetine hazırlamadığı anlaşılmaktadır. Resûlullah, nübüvvetini ilân ettiğinde de hiç kimse bu olağanüstü şeyleri anarak “sen zaten şöyle halleri olmuş birisin” diyerek iman etmemiştir. Hz. Peygamber’in bu kadar harika halleri yaşayan biri olarak vahye ilk muhatap olduğunda şok olması ise, bunların gerçek olmadığını ortaya koymaktadır.⁷⁹ Tirmizî’deki bu rivâyete göre peygamber olarak geleceği bilinen Hz. Peygamber’in bilahare Hz. Hatice adına Şam taraflarına ticarete gitmesi de rivayetle çelişmektedir. Hz. Peygamber’in rahiple irtibatlandırılması ise, O’nun bu kültürden beslendiği iddialarını teyit eder mahiyettedir. Tüm bunlar hadisin mevzu olduğunu göstermektedir.”⁸⁰

2.1.1.2. Hz. Muhammed’i Haber Veren Rüyalar

Ebû Tâlib’in babasından naklettiğine göre Abdülmuttalib, Hicr’de uyurken onu etkileyen, çok korkunç bir rüya görmüş ve bunun yorumunu öğrenmek için bir

⁷¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 120; Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 107; Mevlâna Şiblî, *Asr-ı Seâdet (İslâm Tarihi)*, Trc. Ömer Rıza Doğrul (İstanbul: y.y., 1928-1935), 1: 132.

⁷² Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 107.

⁷³ Tirmizî, *Menâkıb*, 3; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 2: 24.

⁷⁴ Hâkim, *Müstedrek*, 3: 518.

⁷⁵ Havva, *el-Esas fi’s-sünne*, 1: 172-173.; Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 1: 46. Hamîdullah, “Bedeviler arasında görülen bir çocuğun yüzüne bakarak resul olacağını söylemek safdillik olur” der.

⁷⁶ Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Tarihü’l-islam ve vefeyatü’l-meşahiri ve’l-’Alam*, thk. Ömer Abdu’s-Selam (Beyrut: Daru’l-kütübü’l-ilmîyye, 1987), 1: 57.

⁷⁷ Mehdî, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 119-122; Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 109.

⁷⁸ Erçetin, *Rahip Bahîra Olayı*, 38.

⁷⁹ İlk vahiy tecrübesi ile ilgili rivayetlere baktığımızda Hz. Muhammed hiç de beklenti içerisinde olan bir insan tavrı sergilememiştir. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, 2. Baskı (İstanbul: Rağbet yay., 2001), 205-209; İbn İshâk, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 1: 175; Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 1: 82.

⁸⁰ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, 205-209; Ayrıca bk. Zehebî, *Tarihü’l-islam*, 1: 57; Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 107; Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 1: 132.;

kâhine gitmiş ve rüyasını şu şekilde anlatmıştır:

“Bu gece benden bir ağaç çıktığını, ağacın başının göğe uzandığını, dallarının doğu ve batıya uzandığını gördüm. Güneşten yetmiş defa şiddetli bir ışığın o ağaçtan çıktığını gördüm. Yine Arapların ve diğer insanların ona secde ettiğini, ağacın büyüklüğünü ve ışığın zamanla arttığını, biraz gizlenip biraz ortaya çıktığını, bir topluluğun ona sarıldığını bir topluluğun ise onu kesmeye çalıştıklarını gördüm. Ondan faydalanmaya çalıştım, fakat elimi uzatmama rağmen ulaşamadım. Korkuyla uyan-dım.” Rüyanın anlatılmasından sonra kâhinin yüzü değişmiş ve rahip, Abdülmutta-lib’e eğer bu rüya doğru çıkarsa onun (Abdülmuttalib) soyundan doğu ve batıya hâkim olacak ve insanların kendisine itaat edecekleri bir kişi çıkacağını haber ver-miştir.⁸¹

Hz. Peygamber’in, kendisinin müjdelenmesi ve peygamberlerin sonuncusu olması İrbâd b. Sâriye’den şöyle rivayet edilmiştir: “Şüphesiz ki ben, Âdem (as) top-rağında yoğrulurken, Allah’ın kulu, peygamberlerin sonuncusu idim. Bunun yoru-munu size haber vereyim. Ben babam İbrahim’in duası,⁸² İsa’nın müjdesi⁸³ ve an-ne-min gördüğü rüyasıym. Annemin gördüğü rüya beni doğurduğunda Şam saraylarını aydınlatan nurun ondan çıkmasıdır. Diğer peygamberlerin anneleri de benzer rüya-lar görmüşlerdir.”⁸⁴ Buna göre Hz. Peygamber’in annesi Âmine’ye, “Hz. Peygamber’e hamile iken rüyasında “Sen bu ümmetin efendisine hamilesin denilmiş, O’nu doğu-runca her haset edenin şerrinden Allah’a sığınması ve O’na Muhammed ismini koy-ması”⁸⁵ söylenmiştir. Zira O’nu yer-gök ehli övmüştür. Tevrat ve İncil’deki ismi Ah-med’dir. O’nun alameti onunla beraber bir nurun çıkıp Şam taraflarından Busra’yı aydınlatmasıdır.”⁸⁶ Bu rivayetin senedinde bulunan ravilerin bir kısmının uydurma-cılıkla itham edilmeleri, daîfü’l-hadis, müdellis ve mechûl olmaları sebebiyle rivaye-tin isnadı güvenilir değildir. İbn Hişâm (ö. 218/833) da Resûlullah’a hamile olduğu sırada Amine’ye söylenen şeyler hakkındaki sözüne, ‘yez’umûne, yetehaddesün nâs’ ifadelerini kullanır⁸⁷ ki bunun bir iddia olabileceği ortaya çıkar. İbn Kesîr, Pey-gamber’in annesinin önce hamile iken rüya şeklinde, doğumdan sonra da müşahede şeklinde bu olayın gerçekleştiğini⁸⁸ ifade etmiştir. Umerî ise “hamilelik, rüya, isim

⁸¹ Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve*, I, 99; Halebî, *es-Siyerü’l-Halebiyye*, 1: 131; Konuyla ilgili başka bir rivayette ise Yemen’e yolculuk yapan Abdülmuttalib’e bir Yahudinin gelerek vücudunu incelemek istemesi üzerine gelişen hadisedir. Abdülmuttalib yahudiye izin verince, yahudi her iki burun deliğine bakarak, “Şehadet ederim ki, senin bir elinde saltanat, diğerinde peygamberlik var ve bunun Benî Zühre ile gerçekleşeceğini görüyorum.” der. Ve Abdülmuttalib’in evli olmadığını da öğrenince, Mekke’ye geri dönünce Benî Zühre’den biri ile evlenmesini tavsiye eder. Bu rivayet, senede bulunan Yakûb b. Muhammed ez-Zühri ve Abdülaziz b. İmran sebebiyle, Zehebi tarafından zayıf sayılmıştır. Bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn* (Beyrut: Daru’l-Marife, 1998), 3: 497; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 86; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve*, 1: 129.

⁸² Bakara, 2/129; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1: 81.

⁸³ Saf, 61/6

⁸⁴ İbn Hişâm, *Sîret*, 1: 158; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 150; Ahmed b. Hanbel, 28/382 (17151), 28/395(17163); Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1: 80, 83, 110; Hâkim, *Müstedrek*, 3: 496.

⁸⁵ İbn Hişâm, *Sîret*, 1: 158; Bu rivayeti rüya olarak değerlendiren Umerî bu konuda hiçbir şey sabit değildir” der. Bk. Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 99.

⁸⁶ İbn İshak, *es-Sîra*, 97; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 98-102; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve*, 1: 137; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1: 80.

⁸⁷ İbn Hişâm, *Sîret*, 1: 157.

⁸⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 1: 103.

konulması vs. konularda sabit bir şey yoktur” demektedir.⁸⁹

Peygamberin müjdelenmesini değerlendirirken Kur'an'dan önceki kutsal metinlerin tahrif olduğunu, kadim kitaplarda Peygamber'in müjdelendiğine dair rivayetlerin çoğunun güvenilirlik açısından zayıf senetlere dayandığı, “Beşâretü'n-Nebi” ile alakalı birçok rivayetin de uydurulduğunun da göz ardı edilmemesi gerekir.⁹⁰ Yalancı raviler bu rivayetleri genişleterek Yahudilerin, Hz. Muhammed'in ne zaman, nerede, hangi saatte ve nasıl zuhur edeceğini bildiklerine dair⁹¹ açıklamalar yapmışlardır. “Delâil” içinde bu rivayetlerin yer almasının temelinde Ehl-i Kitabın Hz. Peygamber'i kabul etmemesi vardır.⁹² Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'in peygamberliğini kabul etmeyenlere aslında sizin beklediğiniz peygamber Muhammed/Ahmed (Faraklit, Ahyed) budur denilmesi durumudur. Şiirde bu düşüncenin kullanılmasına gelince ayetlerin yanı sıra sıhhat dereceleri farklı da olsa bir kısım rivayetlerin etkili olduğu ve onlardan iktibas yapıldığı görülmektedir. Ancak birçoğunun zayıf ya da uydurma olduğu anlaşılmaktadır. Peygamberlerin Hz. Muhammed'den haber verdiğini söylemek, rüyalarda buna işaret edilmesi ve konumunun yüceliğine dair anlatım, getireceği vahyin son ilahi hitap oluşu, kendisinin de son elçi oluşuna dayanmaktadır. İlk dönemden itibaren başlayan delâil ve beşâir eksenli bu savunma durumu edebi metinlerle kendini ortaya koymuştur.

2.1.2. Kâinatın Yaratılış Sebebi

Mevlitlerde yer alan temel vurgulardan biri de Hz. Peygamber'in yaratılışın amacı olduğunu ortaya koymaktır.⁹³ “Allah kendi yüceliğinin bilinmesi için, gizli hazine iken o hazineyi açıklamayı diledi”⁹⁴ ifadesi de yine aynı anlamı pekiştirmek için dile getirilmiştir.⁹⁵ Bu bağlamda Hz. Peygamber'in nuru her şeyden kırk bin sene önce yaratılmış ve sekiz bin sene bekletilmiştir. Sonra bu nura Allah (cc) tecelli etmiş, bu nurdan damlayan damla ile yaratılış başlamış ve kâinat teşekkül etmiştir. Sonra bu kandilden (nur) yüz yirmi dört bin damla daha damlamıştır ki, bunlardan da diğer peygamberler yaratılmıştır.⁹⁶ Meleklerin, Hz. Âdem'e secde etmesinin sırrı da Hz. Peygamber'in nurunun Hz. Âdem'in alnına konulması sebebiyledir ki, böylece Hz. Muhammed itibar görsün.⁹⁷ Allah'ın (cc) bir kabza nûr ile yaratılışa başlaması mevlitlerde şöyle anlatılır:

*“Nurdan bir kabza aldı çün hudâ
Didi ya nûr sır habibi Ahmeda
Ba'dezin ol nûr-ı Mevlâ-yı Celil*

⁸⁹ Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 97; Şibli, *Asr-ı Seâdet*, 3: 170.

⁹⁰ Ahatlı, *Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, 99; Aydın, “Beşâirü'n-Nübüvve”, 5: 549-550.

⁹¹ Mehdî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 123; Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 122.

⁹² Aydın, “Beşâirü'n-Nübüvve”, 5: 549.

⁹³ Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, 50-60 (Fî Sebebi Fitratı'l-Alem); İbn Hacer el-Heytemî, *en-Nî'metü'l-Kübrâ 'ale'l-'âlem fî mevlidi seyidi veledi Âdem*, 3.

⁹⁴ İttifakla uydurma olduğuna dair bk. Ali el-Kârî el-Herevî, *el-Masnu'*, 141.

⁹⁵ Ceyhan, “Süleyman Nahîfî: Mevlidü'n-Nebi Mesnevisi”, 112; Süleyman Nahîfî, *Mevlidü'n-Nebi*, 82.

⁹⁶ Molla Musa el-Celâlî el-Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî (Şerhu'l-Mevlidi'l-Kürdî)* (İstanbul: Şenyıldız Yayınları, 2010), 36; Nâdirî, *Mevlidi*, 40. Metnin aslı için bk. Gülcan Tanıdır Alıcı, Mar'aşî Kurrâ-Zâde Nâdirî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri) (Kahramanmaraş: y.y., 2009).

⁹⁷ Nâdirî, *Mevlidi*, 40.

*Hakkı tesbih eyledi çok mâh u yıl*⁹⁸

*“Hak Teâlâ ne yarattı evvelâ,
Cümle mahlûktan kim ol evvel ola
Mustafa nûrunu evvel kıldı var,
Sevdi ânı ol Kerim-i Kirdgâr”*⁹⁹

Görünüşte Hz. Muhammed son peygamberdi, fakat mana âleminde her şeyden önde idi.¹⁰⁰ Hz. Âdem, ruh u cesed arasında/daha yaratılmamış iken, nebiyy-i hak Hz. Muhammed var idi.¹⁰¹ Her şeyin Hz. Muhammed için yaratıldığı diğer peygamberlere verilen mucizelerin de onun sayesinde meydana geldiği şöyle ifade edilmektedir: “Gizli aşikâr bütün âlem yer ve gök ne varsa hepsi onun için yaratıldı. Ey dost! Hz. Muhammed olmasa idi ay, gök yıldız, gece- gündüz, cennet-cehennem olmazdı. Âdem’in (as) tövbesi kabul edilmezdi, Nuh (as), O (sav) yaratıldığı için batmaktan kurtuldu, İbrahim (as) onunla ateşten kurtuldu, Musa’nın (as) elindeki asa onun için ejderhaya döndü, İsa (as) onun ümmetinden olmak için göğe yol buldu.”¹⁰² “Pes Muhammed’dir bu varlığa sebep, cehd edip onun rızasını kıl talep¹⁰³ denilerek bütün hadiselerin peygamber ekseninde okunması ve onun rızası olmadan kurutuşun mümkün olmadığı diğer peygamberler üzerinden anlatılmaktadır.

*“Ey mazhar-ı hitâb-ı levlâk yâ Muhammed
Nurunla halk olundu eflâk yâ Muhammed.”*¹⁰⁴

*“Doğmazdı kalbe iman, inmezdi arza Kur’an
Meçhul olurdu sema, levlake yâ Muhammed
Matem tutardı gökler, gülmezdi hiç melekler
Mahzundu arşı ala, levlake ya Muhammed
Feyzinle güldü âlem, gufrana erdi Âdem
Ağlardı belki hala, levlâke ya Muhammed”*¹⁰⁵

*“Zuhuratın mukaddemdir melâ’ik ins ü cinden hem,
Dü âlemde Ebû’l-ervâh sensin ya Resûlallâh”*¹⁰⁶

⁹⁸ İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 65. Araştırmada şu metinden istifade edilmiştir. Bk. Ramazan Ekinci, “Diyarbakırlı Re’fet’in Mevlidi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2011): 187-220; Mehmed Fevzi Efendi, 22-27.

⁹⁹ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 65.

¹⁰⁰ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 191.

¹⁰¹ Süleyman Nahîfî, *Mevlîdü’n-Nebî*, 101, 113, 124-25.

¹⁰² Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 85, 190; İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 75-95.

¹⁰³ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 90, 125; Cismî, 10.

¹⁰⁴ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 186, 189.

¹⁰⁵ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 226 (Ali Ulvi Kurucu).

¹⁰⁶ Özer, *Naatler*, 365 (Tüfekçi Salih Efendi).

On sekiz bin âlemin icadına sebep olan¹⁰⁷, levlâk ile taltif olunan Şah-ı Rusülün,¹⁰⁸ hilkatın asıl sebebi¹⁰⁹ olduğuna dair anlatımlar mevlit ve naatların bu düşüncüyü güzel bir tarzda işleyişine örnektir. Bütün tasvirlerin arkasında, “levlâk sırrı” olduğunu ifade etmek mümkündür. Peygamberin varlığın temelinde olması, ‘lev lâke levlâk lema halektül eflâk’¹¹⁰ beyanına dayalıdır. Her şeyin mayası ve varlığın yegâne gerekçesi ve sebebi Hz. Muhammed’dir. Bu inanış çerçevesinde bütün yaratılmışları ona bağlı görme ve bu düşüncüyü ortaya koyma görülmektedir. Aynı şekilde yaratılışın temelinde Nûr-ı Muhammedî olduğu gibi bu nurdan bütün mahlûkânın yaratılması ve nurun nesilden nesile aktarılması, “nur bahsinin” temelini oluşturmaktadır. Bu durum, mevlitlerde şöyle anlatılmaktadır: Allah, Hz. Âdem’i yarattıktan sonra onun alınına Hz. Peygamber’in nurunu koymuş¹¹¹ ve bu nur nikâh yoluyla nesilden nesile aktarılarak¹¹² en sonunda asıl sahibine ulaşmıştır. Süleyman Çelebi’nin nurun intikaline dair anlattıklarından fazlasını *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî (Şerhu’l-Mevlidi’l-Kürdî)* adlı eserde şu ayrıntısı ile görülmektedir:

“Allah, Hz. Âdem’i yarattıktan sonra onun sırtına bir nur koymuş ve melekler onun arkasında saflar halinde durarak bu nuru seyre dalmışlardır. Hz. Âdem de bu nuru seyretmek isteyince Allah’a niyaz ederek bu nuru ön tarafına yerleştirmesini ister. Cenab-ı Allah bu niyazını kabul eder ve nûru O’nun işaret parmağına,¹¹³ diğer parmaklarına da dört halifenin nurunu yerleştirir. Ancak Hz. Âdem kendisini cenetten çıkarmaya sebep olacak hataya düşünce, Allah, o nûru tekrar sırtına geri yerleştirir.”¹¹⁴

Peygamberlerin varlıkları, mucizelerinin kendisine dayandığı ve hayatlarının amacı Hz. Âdem’den itibaren merak edilen bu nuru bir sonraki nesle aktarmak olmuştur. Bu nur, Hz. Peygamber’in babası Abdullah’a geçince, rahipler ve nurdan haberdar olanlar Abdullah’ı öldürmeye kast etmişlerse de o, kendisinde bulunan nurun bereketi ile ölümden korunmuştur. Abdullah’ın, put hanelerin yakınından geçtiği zaman, putların hep birden feryada başlayarak “Bize yaklaşma zira sende ahir zaman peygamberinin nuru emanettir.” şeklinde anlatılmaktadır. Abdullah’ın korunmuşluğu ve nur sayesinde kendisinde meydana gelen durum bunlarla sınırlı değildir.¹¹⁵ Abdullah bir gün babası Abdulmuttalib’e “Babacığım! Her nereye gitsem, belimden bir nur çıkıyor. Sonra toparlanıp başımın üzerinde bir bulut gibi duruyor. Ne zaman nereye otursam yer bana diyor ki; “Ey Abdullah! Sana selam olsun ki Muhammed’in nuru sende emanettir. Ne zaman kuru bir ağacın altına otursam, derhal yeşerip bana gölge oluyor. Kalkıp gitsem yine kuruyor.” Ey babacığım! “Bu hal nedir

¹⁰⁷ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 192 (Alvarlı Muhammed Lutfi), 265 (Mustafa Necati Bursalı).

¹⁰⁸ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 215, 284.

¹⁰⁹ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 244; Özer, *Naatler*, 383 (Naci Bey).

¹¹⁰ Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 46.

¹¹¹ Cismî, 10; Çelebi, *Vesiletü’n-necât*, 125-135.

¹¹² Süleyman Nahîfî, *Mevlîdî’n-Nebî*, 132-144, 159-184, Adnan’a kadar sayılır fakat İbrahim’e kadar ihtilâf olmadığı belirtilir. İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 100-110; Nâdirî, *Mevlidi*, 65-75.

¹¹³ Mehmed Fevzi Efendi, 28-30. Aynı hadise burada daha kısa verilir. Alınına konulan nurun daha sonra parmağına geçtiğine işaret edilir.

¹¹⁴ Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 51.

¹¹⁵ Umerî, *es-Sîretü’n-nebeviyyetü’s-sahîha*, 1: 94. Abdullah’ın etrafında hikâyelerin uydurulduğu zikretmektedir.

bana söyle” deyince Abdulmuttalib, “Ey oğulcuğum! Sana müjdeler olsun ki, insanların ve cinlerin efendisi, canlıların ve cansızların peygamberi senin soyundan gelse gerek...” diyerek cevap verir.¹¹⁶

Bu nur sebebiyle, kadınların Abdullah’a meylettikleri fakat onun karşılık vermediği aktarılır.¹¹⁷ Abdullah’la Amine’nin Recep ayında evlendikleri, nurun Abdullah’tan Amine’ye intikali¹¹⁸ ve evliliğin gerçekleşmesinin ardından yüz kadının hassetten ve üzüntüden öldüğü,¹¹⁹ bunun yanı sıra cennetin kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapandığı, şeytanın saltanatının sona erdiği, şeytanın Ebu Kubeys dağında feryad u figan ettiği, putların yüzüstü düştükleri, Kureys’in kıtlıktan bolluğa kavuştuğu aktarılır. Ayrıca bu nikah ile sürura gark olan bütün mahlûkatın Allah’ı tespih ettikleri anlatılır.¹²⁰ Burada zikredilen anlatımların ilk siyer eserlerinden itibaren birçok eserde tekrar edildiği görülmektedir. Ancak edebi alandaki bu bilgilerin hadis-siyer literatüründe nasıl yer aldığını buradan hareketle ilgili rivayetlerin özellikle de tasavvufi düşüncenin temelini oluşturan “Nûr-ı Muhammedî” algısını ele almak istiyoruz.

2.1.2.1. Şiirdeki “Nûr-ı Muhammedî” Temasının Değerlendirilmesi

Kaynaklarda ilk yaratılan şeyler olarak akıl, kalem ve Hz. Peygamber’in nuru zikredilmektedir.¹²¹ Nûr-ı Muhammedî ve Hakikat-ı Muhammedî anlayışı tasavvufun temel düşüncelerinden birini teşkil etmektedir. Bu düşünceye göre, ilk defa Muhammed’in nuru yaratılmış ve her şey bu nurdan yaratılmıştır.¹²² Resûlullah’ın (sav) ruhu ve nuru bütün insanlardan, peygamberlerden, hatta meleklerden önce yaratıldığından Hz. Peygamber insanlığın manevî babasıdır. Hz. Âdem insanların madde-ten babası (Ebû’l-beşer) iken, Hz. Muhammed ruhların babasıdır (Ebû’l-ervâh). “Allah ilk defa benim nurumu yarattı.”¹²³, “Âdem ruh ile ceset arasında iken ben peygamber idim.”¹²⁴, “Yaratılıştta peygamberlerin ilki, gönderilişte sonuncusuyum.”¹²⁵ gibi rivayetlerde bu hususa işaret edilmiştir. Cabir’den (ra) gelen rivayette, “Ey Allah’ın Rasulu ilk yaratılan şey hakkında bize bilgi ver.” denilince; Hz. Peygamber, “nûru nebiyyike”¹²⁶ diyerek karşılık vermiştir. Diğer rivayette ise, Hz. Peygamber’in,

¹¹⁶ Mehmed Fevzi Efendi, 34-37.

¹¹⁷ Beyazîdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 69-92.

¹¹⁸ Mehmed Fevzi Efendi, 47-48.

¹¹⁹ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Nî’metü’l-Kübrâ*, 24.

¹²⁰ Beyazîdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 107-110; Mehmed Fevzi Efendi, 50-60; İbn Hacer el-Heytemî, *en-Nî’metü’l-Kübrâ*, 29.

¹²¹ Bk. Mehmet Özşenel, “İlk Yaratılan Varlık Konusundaki Rivayetler”, *Divan* 1 (1998): 171-189.

¹²² Bu düşünce ilk defa, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî’nin (ö. 283) bir kısım ayetleri (Bakara 2/31; Araf 7/172; Nur 24/35) tefsiri ile başlamıştır. Mehmed Demirci, “Hakikat-ı Muhammediyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 179-180; Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul: y.y., 1985), 147.

¹²³ İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ ve müzilu’l-ilbâs amma iştehere mine’l-hadis ala elsineti’n-nas*, tashih. Muhammed Abdülaziz Halidi (Beyrut: Darü’l- Kütübü’l-İlmiyye, 1997), 1: 237.

¹²⁴ Tirmizî, “Menâkıb”, 1; benzer şekilde “Adem toprak ile su arasında iken peygamberdim” rivayetinin aslının olmadığına dair açıklamalar için bk. Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ*, 2: 118; Ali el-Kârî, *el-Masnu’*, 142.

¹²⁵ Muhammed b. Abdülbâki b. Yusuf el-Mısırî Zürcânî, *Şerhu Mevâhibu’l-ledünniye bi’l-minahi’l-Muhammediyye*, thk. Muahammed Abdulaziz el-Halidî (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1996), 1: 67-70; Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ*, 2: 118.

¹²⁶ Zürcânî, *Şerhu Mevâhibu’l-ledünniye*, 1: 89-94; Halebî, *es-Siyerü’l-Halebiyye*, 1: 50.

“Adem yaratılmadan on dört bin sene önce rabbimin huzurunda nur idim.”¹²⁷ dediği rivayet edilir. Allah, Hz. Muhammed'i yaratmayı murat edince Cebrail'e (as) emreder, Cebrail bir kısım melekle Peygamber'in şu an medfun bulunduğu 'ravza-i mu-tahharası'ndan bir miktar toprak alır ve bu toprak cennette tesnîm suyu ile yoğrulur. Öyle ki bu yoğrulma sonunda toprak bembeyaz bir inci olur, büyük bir ışık kaynağı haline gelir. Melekler bu ışığı yerde ve gökte dolaştırırlar. Böylece yer ve gök her şeyden önce Hz. Muhammed'in nurunu tanır.¹²⁸ Diğer bir rivayette, “Her şeyden evvel senin Peygamberinin nurunu, kendi nurundan yarattı. Nur, Allah'ın kudreti ile dilediği gibi gezerdi. O zaman ne Levh-i Mahfuz, ne kalem, ne Cennet, ne Cehennem, ne melek, ne semâ, ne arz, ne güneş, ne ay, ne insan ve ne de cin vardı. Bu nurdan önce hiçbir şey yoktu. Allah bu nuru yaratmış ve bu nuru dört kısma ayırmış, her bir parçasından her şeyi (güneş, ay, levh, arş, kürsü, sidre, semavat, Cennet, Cehennem) yaratmıştır.”¹²⁹ Özellikle nur bahsine ilişkin rivayetlerin uydurma olduğu görülmektedir. Bu rivayetlerin yorumu Allah'ın takdirinde ben ilk yaratılan veya benim nurum ilktir denilse de rivayetlerin senet ve metin açısından tenkit edilmektedir.¹³⁰

“Nur telâkkisi” şeklinde sahih olmayan bazı rivayetlerde¹³¹ nurun intikali, Hz. Âdem'den başlayarak silsile halinde Hz. Peygamber'e ulaşma süreci de üzerinde durulan bir husustur.¹³² Hâkim'in rivayetinde “Âdem (as) masiyete düşünce bu nur gitmiş daha sonra Allah nurun üçte birini tekrar lütfetmiştir.”¹³³ ilavesi yer almaktadır. Abdülmuttalib'in alnında nurun parlaması dolayısıyla Kureys kavmi, onu uğurlu sayarlardı. Hatta Mekke taraflarında bir kıtlık olsa, onun elini tutup, Sebir dağına çıkarak onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan yağmur isterlerdi. Allah da, Muhammed'in (sav) nuru hürmetine onlara yağmur lütfederdi.¹³⁴ Kadınların Abdullah'ın alnındaki nur sebebiyle onunla evlenmeyi istemeleri¹³⁵ söz konusudur. Ne var ki Abdullah,

¹²⁷ Zürcânî, *Şerhu Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 95; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 119-120.

¹²⁸ Zürcânî, *Şerhu Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 82 (Sened açısından ve kadim kitaplara dair bilgilerden olma ihtimali sebebiyle merduddur.).

¹²⁹ Ahmed b. Muhammed Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-ledünniye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*, thk. Memmun b. Muhyiddin el-Cennan (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996), 1: 7; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 119.

¹³⁰ “Allah ilk senin peygamberinin nurunu yaratmıştır” rivayetinin uydurma olduğuna dair değerlendirme için bk. İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzilu'l-ilbâs amma iştehere mine'l-hadis ala elsineti'n-nas*, thk. Yusuf b. Mahmud el-Hâc Ahmed (Mektebetü'l-ilmî'l-hadis, 2001), 1: 303 (827. hadisin dipnotu)

¹³¹ Ahathî, *Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, 118.

¹³² İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 17-20, 94-95; İbn Hişâm, *Sîret*, 1: 128; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 102-108.

¹³³ Hâkim, *Müstedrek*, 3: 454.

¹³⁴ Halebî, *es-Siyerü'l-Halebiyye*, 1: 182; Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 167.

¹³⁵ İbn Hişâm, *Sîret*, 1: 156-157; Heykel, I, 167; Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 1: 34-35. Kadınların nura göz dikmeleri sebebiyle evlenmedikleri ve kahroldukları da yine zikredilmektedir. Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 168; Nur telakkisine dayalı anlatılanlar arasında Hz. Peygamber'in annesi ile babasının evlilikleri dolayısıyla iki yüz kadının helak olduğu, birçok kadının hasta olduğu, meleklerin evlilik sebebiyle şenlik yaptıkları, Cibril'in yere indiği, Kâbe'nin damına yeşil direk dikildiği, İblis'in baş aşağı düştüğü, ne yapacağını şaşırması bir halde kırk gün şaşkın dolaştığı, yüzünün simsiyah olduğu, Ebu Kubey's dağına çıkıp feryadı figan ettiği, doğudan-batıya kadar kurtlar kuşlar birbirlerine müjde verdikleri, evlilik gecesinin sabahında putların yüzüstü yere düştüğü, kıtlık içerisinde iken bu kutlu birleşmenin ardından senelerdir yağmur yağmazken, yağmur yağdığı, nebatat yeşerdiği bundan dolayı “senetü'l-feth ve'l-ibtihac” denildiği anlatılır. Halebî, *es-Siyerü'l-Halebiyye*, 1: 76-78; Kastallânî, *Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 61.

başta bunu kabul etmemiş daha sonra olumlu cevap verecekken kadınlar vazgeçmişlerdir. Çünkü Abdullah, Âmine ile evlendiği için nur, Amine'ye geçmiştir. Hatta kadınlardan yüz deve bağışlayanlar bile olduğu rivayetler arasındadır.¹³⁶ Abdullah'ın Âmine ile evliliklerine dair rivayetlerdeki ise çelişkiler dolayısıyla bu rivayetlerin sened ve metin açısından 'sahih olmadığını belgeleyen' birçok delil mevcuttur. Umerî, "Hz. Peygamber'in nesebi ve sahih bir evlilikle nesilden nesile aktararak geldiğine dair birçok rivayet var ancak bunlardan birçoğu şiddetli zayıftır, bize abartılı olmayan sahih rivayetler yeter"¹³⁷ demektedir. Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kendisindeki nur sebebiyle öldürülmeye çalışılması da nur fikrinin ayrı bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Basit bir çıkarımla nur sebebiyle neden Hz. Peygamber'in atalarından biri değil de Abdullah öldürülmeye çalışılmıştır. Bunu ancak uydurulan hikâyelerle açıklamak mümkündür.¹³⁸

Kur'an-ı Kerîm¹³⁹ Hz. Peygamber'in beşeriyetini vurgulamasına ve ona beşer üstü atfedilecek vasıflardan uzak olduğunu beyan etmesine rağmen kaynaklarda bununla ilgili birçok görüşe rastlanmaktadır. Bu düşüncenin diğer inançlardaki bazı mitolojik unsurlarla benzeştiği dolayısıyla onlardan İslam düşüncesine geçtiği şeklinde değerlendirmeler söz konusudur.¹⁴⁰ Diğer taraftan kimse onu nesebi açısından eleştirmemiştir.¹⁴¹ Derveze'nin de "Kötü bir soydan gelmiş olsaydı zaten bunu dillerine dolarlardı"¹⁴² tespiti bir hakikati ortaya koyar niteliktedir. Ebû Hüreyre'den (ra) gelen rivayette Hz. Peygamber (sav) "*Âdemoğlu nesillerinin en temizinden süzüle süzüle gelerek bulunduğum nesilde ortaya çıktım*"¹⁴³ buyurmaktadır. Hadiste geçen *فَرْنَا فَرْنَا* ibaresini değerlendiren âlimler, *fe* edatının fazilete, tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla Resûlullah'ın mensup olduğu neseb zincirinin, Hz. Peygamberin doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler.¹⁴⁴

Tasavvufta sık sık kullanılan, kutsî hadis olarak da rivayet edilen ve mutasavvıfların Hz. Peygamber'e karşı sevgilerini ortaya koymada başvurdukları "Levlâke

¹³⁶ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 132.

¹³⁷ Ahathî, *Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, 120; Umerî, *es-Sîretü'n-nebevîyyetü's-sahîha*, 1: 94-95; Hz. Peygamber'in nesilden nesile seçilerek geldiğine dair bk. Tirmizî, "Menâkıb", 1.

¹³⁸ Umerî, *es-Sîretü'n-nebevîyyetü's-sahîha*, 1: 90-94.

¹³⁹ En'am 6/50-91; İbrahim 14/10-11; İsrâ, 17/93-94; Kehf 18/110; Enbiya 21/3; Mü'minun 24/33; Şuara 26/153; Yasin 36/15; Zümer 39/30.

¹⁴⁰ Şinasi Gündüz, *Anadolu'da Paganizm* (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005), 52-53; H. Musa Bağcı, "Hz. Peygamber'i Beşer Üstü Gösteren Bazı Görüşlere Eleştirel Bir Yaklaşım," *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999): 299-319; Diğer peygamberle mukayese fikrinin etkili olduğu görüşleri için bk. Şinasi Gündüz, *Nur-u Muhammedî anlayışının M.S. 2. yüzyılda yaşamış Gnostiklerden Basilides'in, İsa'nın yüce tanrıdan sudur eden ilk varlık olduğuna inandığını ve İsa'nın istediği şekilde girebilme özelliğine sahip olduğunu şu sözlerle açıklar: "Pavlus'a göre Rab İsa Mesih, tarihsel İsa'nın aksine, varlık öncesi var olan tanrısal bir varlıktır. O her şeyden önce vardı ve her şey onun için yaratılmıştır. Oğul İsa Mesih görünmez tanrının görüntüsü, gücü hikmetidir..."* Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı* (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2004), 166-167; Yücedoğru, "İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n-Necat", 217.; Derveze, "ana rahmine düşme, doğum, nur vs. anlatımların Hz. Peygamber'i tanrısal çerçeveye yerleştirme, Peygamber'in şahsiyetini tanrısal bir özelliğe büründürme olduğunu" söyler. Bu durumun hem siyerde hem de mevlitte bu şekilde olduğuna dikkat çeker. İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, trc. Mehmet Yolcu (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1995), 2: 30.

¹⁴¹ Umerî, *es-Sîretü'n-nebevîyyetü's-sahîha*, 2: 635; el-Aşkar, *er-Resul ve'r-risalât*, 82.

¹⁴² Derveze, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2: 22.

¹⁴³ Buhârî, "Menâkıb", 23.

¹⁴⁴ Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed, *İrşadü's-sârî* (Mısır: Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1323), 6: 21.

levlâke le mâ halaktü'l-eflâk (Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım)"¹⁴⁵ ifade-
siyle de bu husus anlatılır. Âdem (as) beni niye 'Ebû Muhammed' şeklinde isimlen-
dirdin diye sorunca Allah, "O (Muhammed), senin evlâdır. Eğer Muhammed ol-
masaydı, ne seni ne yeri ve göğü, ne cennet ve cehennemi ne de diğer mahlûkatı ya-
ratırdım"¹⁴⁶ diye karşılık verdiği rivayet edilmiştir. Hadisçilerden Sağâni (ö.
650/1252), Aliyyü'l-Karî (ö. 1014/1605) ve Şevkânî (ö. 1250/1834) "levlâk" riva-
yetinin mevzu olduğunu ifade ederlerken, Aclûnî (ö. 1162/1749) hadis olmasa da
mânasının doğru olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷ Hâkim (ö. 405/1014), Allah Teâlâ'nın,
Âdem'e (as) "Levlâ Muhammed mâ halaktüke (Eğer Muhammed olmasaydı seni ya-
ratmazdım)" buyurduğunu rivayet etmiştir.¹⁴⁸ Hâkim *Müstedrek*'inde bu hadisi, "is-
nadının sahih" olduğunu belirtmiş olmasına rağmen, Zehebî (ö. 748/1347) bunun
mevzu olduğunu söylemiştir.¹⁴⁹ Mutasavvıflar tarafından önemli görülen bu rivayet-
ler mevlidlerde ve naatlarda da büyük oranda kullanılmıştır. Burada İslam dışı etki-
ler ve peygamberler arasındaki mukayese fikri söz konusu olduğu gibi, bu yaklaşı-
mın temelinde kâinatın, Allah Rasulü için yaratılması fikri etkili olmuştur.

2.1.3. Olağanüstü Bir Doğumla Kâinatı Teşrif Etmesi

Mevlitlerde üzerinde durulan anlatımlardan bazıları ise Hz. Peygamber'in
ana rahmine düşmesi ile yerdekilerin ve göktekilerin sevindiği, Rebiü'l-evvel ayının
on ikisinde doğduğu, doğum esnasında meleklerin evin etrafını kuşattığı, yer-gök
ehli bu yüce doğumu müjdeledikleri¹⁵⁰ gibi birçok sıra dışı hadise anlatılmaktadır.
Süleyman Çelebi, "Ol gece kim doğdu ol Hayru'l-beşer, anası onda neler gördü ne-
ler..."¹⁵¹ diyerek, Amine'nin gördüğü hâdiseleri anlatır. Peygamber'in doğumuna
doğru Receb ayının ilk gününden itibaren gün gün sevinç âlemlerine yer verilir.
Örneğin; Hz. Peygamber'in annesinin rüyasında sayısız haller gördüğü ve hamileliği
boyunca her ay bir peygamberin kendisini ziyaret edip, Hz. Peygamber'i müjdele-
mesi şu şekilde zikredilir:¹⁵² Recep ayında Hz. Âdem, Şaban ayında Hz. Şit, Ramazan
ayında Hz. İdris, Şevval ayında Hz. Nûh, Zi'l-kade ayında Hz. İbrahim, Zi'l-hicce
ayında Hz. İsmail, Muharrem ayında Hz. Mûsâ Safer ayında Hz. İsrâ, Rebiü'l-evvel
ayında Hz. Hûd gelerek Hz. Peygamber'i değişik vasıfları ile müjdelemişlerdir.
Âmine'nin hamile kalmasından altı ay sonra 'âlemlerin hayırlısına hamilesin. Onu
doğurunca Muhammed ismini koy'¹⁵³ denildiği, Âmine'nin bu hamilelikten hiç sı-
kıntı çekmediği¹⁵⁴ anlatılmaktadır. Doğum zamanı yaklaşınca Âmine'den bir nur

¹⁴⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 148. (لو لآك لما خلقت الأفلاك)

¹⁴⁶ Zürkânî, *Şerhu Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 86 (Zehebî, Amr b. Evs hakkında "kim olduğu bilinmemektedir" demştir.).

¹⁴⁷ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 148.

¹⁴⁸ Hâkim, *Müstedrek*, 3: 517.

¹⁴⁹ Hâkim, *Müstedrek*, 3: 517.

¹⁵⁰ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-Kübrâ*, 62-66; Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadir el-Mübdî*, 142; Çelebi, 190; İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 115.

¹⁵¹ Çelebi, *Vesiletü'n-necât*, 180.

¹⁵² İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 120-130; İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-Kübrâ*, 46-47; Mehmed Fevzi Efendi, 71-90.

¹⁵³ Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadir el-Mübdî*, 115; İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 140.: bkz. İbn Hişâm, *Siret*, 1: 158.

¹⁵⁴ Süleyman Nahîfî, *Mevlidü'n-Nebî*, 292-94; İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 115.

sudûr etmiş, on ikinci gün yüce bir seda ile “kim cihana doğdu nûru Mustafa” denilerek cennetin bekçisi Rıdvan’a, cehennemin bekçisi Malik’e seslenilmiş ve şeytan göklerden kovulmuştur.¹⁵⁵

Âmine, doğumdan önce göğsünü sıvazlayan¹⁵⁶ bir kuş görmüş ve kendisine sütten beyaz, baldan tatlı ve kardan soğuk bir içecek¹⁵⁷ takdim edilmiş ki, bu içecek korkusu ve o sırada oluşan harareti gitmiştir. İçeceğin takdim edilmesinin ardından vücudu nur olmuş, rahata kavuşmuş, hiçbir keder görmemiştir. Ağrı sızı görmeden doğum yapmıştır.¹⁵⁸ Yanında kimse olmadığı halde ağladı, ¹⁵⁹ Hz. Peygamber’in babasının vefatına meleklerin, kuşların üzüldüğü ve meleklerin O’nun yetim kaldığını söyleyerek ağlaştıkları anlatılır. Allah da onlara ben, O’na anne ve babasından daha yakınım¹⁶⁰ buyurarak üzülmeyi yersizliğine işaret etmiştir. Âmine tek başına doğum yapmış, evin köşesinden dört kadın (Havva, Sare, Âsiye, Meryem) onu müjdelemişler/doğumda bulunmuşlardır.¹⁶¹ Âsiye, Meryem ve bir huri “biz cennet hurileriyiz korkma” diyerek Âmine’yi teselli etmişler ve “bu gece beraberiz” diyerek ona eşlik etmişler, evini, kanatları yakuttan, gagaları zümrütten kuşlar kuşatmış, bu sırada Âmine, doğuyu ve batıyı görmüştür.¹⁶² Allah, Âmine’ye basiret vermiş o da, Şam’ın Busra saraylarını görmüş, üç alem biri doğuya, biri batıya, diğeri de Kabe’nin damına dikilmiş,¹⁶³ sema/hava¹⁶⁴ ipeklerle döşenmiştir.¹⁶⁵ Muhammed (sav), secde eder halde, şahadet parmağıyla göğe işaret etmiş, üzerlerini bir bulut kaplamış ve Âmine’nin gözünün gördüğü her yer nurla kaplanmıştır.¹⁶⁶

Nâdirî (Maraşî)’nin *Mevlidi*’nde, “Huriler hep devredip etrafını, Şöyle tarif ettiler evsafını” diyerek dünyaya gelen peygamberin “dilber-i âli neseb, cevher-i ilm ü edeb, şâh-ı irfân ü vefâ, sâhib-i hilm ü hayâ”¹⁶⁷ vasıflarla müjdelendiği anlatılır. Bütün mevcudat, bu kutlu doğumla sevinmiş ve merhaba¹⁶⁸ nidaları ile peygamberi karşılamışlardır. “Dediler oğlun gibi hiçbir oğul, yaratılalı cihana gelmiş değil.”¹⁶⁹ şeklinde peygamberin eşsizliğini ortaya koyar tarzda ifade edilmiştir.

“Geldi huriler dahî hem fevc fevc,

Doldı hane nûr-ı bahri mevc mevc

¹⁵⁵ İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 135; Hamdullah Hamdi, 11a (Allah’ın Cebrail’e bu gece kâinat süslensin diye emretmesi), 14b-15a.

¹⁵⁶ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 105; İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni’metü’l-Kübrâ*, 67; Mehmed Fevzi Efendi, 118-119; Nâdirî, *Mevlidi*, 130.

¹⁵⁷ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni’metü’l-Kübrâ*, 67; Hamdullah Hamdi, 11b/3-13; Mehmed Fevzi Efendi, 106-109. Havada çok adam gördüğü ellerindeki içecekten içtiği; Nâdirî, *Mevlidi*, 125.

¹⁵⁸ İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 115, 150; Çelebi, 200.

¹⁵⁹ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni’metü’l-Kübrâ*, 62.

¹⁶⁰ Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 127.

¹⁶¹ Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 132-33; Nâdirî, *Mevlidi*, 90.

¹⁶² İbrahim (Diyarbakırlı) Re’fet, *Mevlid*, 140 (Meryem, Havva, Asiye); Hamdullah Hamdi, 10b/6 (Şâkk Olub Divar Girdi Üç Melih); Mehmed Fevzi Efendi, 111; Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 151-152.

¹⁶³ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 185; Hamdullah Hamdi, 10a/9-10b/5; Mehmed Fevzi Efendi, 100-105. (Kâbe’ye, Beyt-i Makdis’e ve eve dikildiği).

¹⁶⁴ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 180.

¹⁶⁵ Mehmed Fevzi Efendi, 106.

¹⁶⁶ Beyazıdî, *Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî*, 115; İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni’metü’l-Kübrâ*, 66.

¹⁶⁷ Nâdirî, *Mevlidi*, 95.

¹⁶⁸ Süleyman Çelebi ile hemen hemen aynı; Mehmed Fevzi Efendi, 121-125.

¹⁶⁹ Çelebi, *Vesîletü’n-necât*, 103.

*Muştuladılar ana anlarda hep,
Bedr-i arab, münîrül-meşrikeyn,
Fâtihü'l-kenzeyn, fahru'l-âlemeyn*"¹⁷⁰

Nâdirî'de, doğum sırasında ervâh-ı pâk-i enbiya'nın geldiği ve teşrifini tebrik ettikleri, Mikâil ile Cebrâil'in gelerek Peygamber'in göğsünü açtıkları ve hazz-ı şeytana ait küçük bir kan parçasını aldıkları anlatılır.¹⁷¹ Doğduğunda bir bulut onu götürmüş ve Hz. Peygamber yer gök ehline tanıtılmış ve kundağa sarılı olarak geri getirilmiştir. Çelebi'de¹⁷² ve diğerlerinde¹⁷³ "Âmine çocuğunu göremeyince hasret çekmiş, hurilerin O'nu alıp gittiğini zannetmiş, ancak birden onu evin kenarında secde eder halde, parmağını kaldırıp konuşur vaziyette görmüştür. Hz. Peygamber'in, secde halinde iken ümmetin affını talep etmesi Refet'in mevlidinde de şu şekilde ifade edilir:

*"Secde-i Rahmana vardı der-'akab
O keremkâni o derya-yı edeb
Bağrıma bastım edeble dinledim
Söylediği nutku ol dem anladım
Dir idi ey pâdişâh-ı bî-zevâl
Ey hudâ-yı bî şebîh u bî misâl
Bana bağışla bu âsî ümmeti
Ban zaîfe eyle rahm u şefkati"*¹⁷⁴

Meleklerin O'nu yıkamalarına,¹⁷⁵ sürmeleyip kundağa sardıklarına, sünnetli bir şekilde olduğuna" yer verilir. Hamdullah Hamdi'de, 'onu üç gün saklayın hiçbir âdem görmesin' ifadeleri görülmektedir. Kimseyle görüştürülmemesini Beyazıdı, *Feyzu'l-kadîr el-mübdi'*de O'nu meleklerin ziyaret etmesi ile açıklar. Süleyman Çelebi, üç gün kimse ile görüştürülmemesini annesine, ona zarar verilmesin diye havadan gelen nida sebebi ile açıklamaktadır.¹⁷⁶ Mehmed Fevzi Efendi ise, sünnetli ve göbeği kesik olduğunu zikrettikten sonra Hz. Peygamber'in doğduğunda gözlerini semaya dikmesini, Cebrail'in ona vahiy getirmesine işaret olacağı şeklinde açıklamıştır. Bununla beraber müşriklerin bu doğumdan korktuğu, kıtlık yerini bolluğun aldığı, ayın, parmağını çevirdiği tarafa gittiği de anlatılanlar arasındadır. Doğuma dair hadisenin devamını Abdülmuttalib'in ifadesiyle:

*"Ben tavaf halinde gördüm bî-mirâ
Etti Kâbe secde-i zül-Kibriya*

¹⁷⁰ Hamdullah Hamdi, 10b/10-12, 14b-11. Hamdullah Hamdi'nin 900 (1494-95) yılında kaleme aldığı ve daha çok Mevlid adıyla bilinen Mustafa Şirin tarafından transkripsiyon edilmiştir. Araştırmada bu metin kullanılmıştır. Bk. Mustafa Şirin, *er-risâletü'l-Ahmediyye fi'l-velâdeti'l-Muhammediyye- Mevlidin Transkripsiyonlu Metni* (Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2007).

¹⁷¹ Nâdirî, *Mevlidi*, 100-110.

¹⁷² Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, 109; İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 150.

¹⁷³ İbn Hacer el-Heytemî, *en-Nî'metü'l-Kübrâ*, 49; Nâdirî, *Mevlidi*, 100; Beyazıdı, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdi'*, 148.

¹⁷⁴ İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, *Mevlid*, 160.

¹⁷⁵ Beyazıdı, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdi'*, 152; Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, 220.

¹⁷⁶ Hamdullah Hamdi, 12; Beyazıdı, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdi'*, 163; Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, 230.

Hep sanemler ü vesenler cümlesi

Düştüler yere olunca hamlesi

Ol zaman hem Kâbe tekbir eyledi

Dedi Yazdan beni tathir eyledi.”

Devamında Abdülmuttalib'in eve geldiği ancak kapıda kılıçla duran zatın onu içeriye almadığı zira “meleklerin daha semaya rucu etmedikleri anlatılır.” Görüldüğü üzere, Kâbe'nin secde ettiği ve tekbir getirdiği ve putların yere yüz üstü düşüşleri anlatılan olağanüstülükler arasındadır. Aynı zamanda bir adam (melek!), Abdülmuttalib'in eve girmesini engellemiş bu süre zarfında Abdülmuttalib'in dili, bir dilsiz gibi tutulmuştur.¹⁷⁷

Hz. Peygamber'in doğum gecesi dünya üzerindeki¹⁷⁸ putlar yüz üstü yere se-rilmiş,¹⁷⁹ Mecusîlerin ateşi sönmüş, Kisra sarayının muhkem burçları sarsılmış (yıkılmış), Sâve gölü kurumuş,¹⁸⁰ Semâve deresi taşmış,¹⁸¹ yaşanan bu hâdiseler büyük bir olayın olduğu şeklinde yorumlanmıştır.¹⁸² Hz. Peygamber'in doğum anında meydana gelen hâdiseler bazıları tarafından büyük bir değişikliğin habercisi, bazıları tarafından da beklenen Muhammed'in (sav) teşrifinin habercisi şeklinde değerlendirilmiştir. Mevlitlerde olduğu gibi birçok na'tta da Kisra sarayının, kiliselerin yıkılması, putların yere düşmesi, Sâve gölünün kuruması, Mecusîler'in ateşinin sönmesi, Kâbe'nin Peygamber'in evini tavaf etmesi ve Kâbe'nin dört tarafından tekbir sesleri gelmesi¹⁸³ ve Kâbe'nin gül suları ile yıkanması¹⁸⁴ gibi anlatımlarla karşılaşmaktayız. Anlatılan hadiselerin yer yer edebi veche ile ifade edildiği de görülmektedir. Süleyman Çelebi, Hz. Peygamber'in doğumuna dair anlatılanları zikrettikten sonra bu anlatılanlarla mucizelerin gerçekleştiğini ve tüm dillerde Hz. Peygamber'in adının söylendiğini dile getirir.¹⁸⁵

2.1.3.1. Mevlitlerde ve Naatlarda Doğumla Alakalı Ön Plana Çıkan Bazı Unsurların Değerlendirilmesi

Önceki bölümde temas edilen doğum anında yaşanan olağanüstü hadiselerin ve Amine'nin doğum esnasında yaşadığı hissiyatı siyer eserlerinde ele alınışını şöyle aktarabiliriz.

¹⁷⁷ Mehmed Fevzi Efendi, 131-150; Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 163.

¹⁷⁸ Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 154.

¹⁷⁹ Hamdullah Hamdi, 12a/9-10; Mehmed Fevzi Efendi, 131-150.

¹⁸⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 286; Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 50, 234, 289.

¹⁸¹ Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 154-56; İbrahim (Diyarbakırlı) Re'fet, Mevlid, 165-170; Hamdullah Hamdi, 13a-13b; Nâdirî, *Mevlidi*, 115.

¹⁸² Hamdullah Hamdi, 14b-9; Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 156; Bu rivayetlerin uydurma olduğuna ilişkin bk. Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahiha*, 1: 100.

¹⁸³ Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 158.

¹⁸⁴ Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî*, 159; Hz. Peygamber ve gül motifine ilişkin bk. Sabri Çap, “Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 28/1 (2018): 259-297.

¹⁸⁵ Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, 255.

2.1.3.1.1. Âmine'nin Hamile Kalması ve Doğum Esnasında Yaşadığı Hissiyat

Kâ'b el-Ahbâr'dan (ö. 32/652-53) gelen bir rivayette, "Bu gece yerin ve göğün her tarafına gizli/korunmuş nurun sahibi olan Resûlullah'ın anne rahmine düştüğü ifade edilir. Müjdeler olsun, işte o gün dünyanın putları yüzüstü kapandı, Kureyş şiddetli kıtlık içinde idi, yer yeşillendi, ağaçlar meyve tuttu, her taraftan bir bolluk geldi ve Hz. Peygamber'in anne rahmine düştüğü bu sene, bolluk, feth ve sevinç senesi (senetü'l-feth ve'l-ibtihâc) olarak isimlendirildiği"¹⁸⁶ aktarılır.

Kureyş'teki bütün canlıların/mahlûkatın Âmine'nin Hz. Peygamber'e hamile kaldığını konuşmaları, birbirilerine müjdeler vermeleri, Arap-Acem Hükümdarlarının saltanatlarının ters yüz olması, kâhinlerin işlerinin bozulması, şeytanın kaçarak ta Ebu Kubeys dağına gitmesi ve çılgılık atması mevlidlerde Amine'nin hamile kalmasının delilleri olarak zikredilen diğer hadiselerdendir. İbn Abbas yolu ile gelen bu rivayette, İbn Abbas'la sonra gelen ravi arasında inkıta olması ve râvilerde zayıflığın olması gibi sebeplerle bu rivayet zayıf sayılmıştır.¹⁸⁷ Yine Ebû Nuaym el-İs-fahânî (ö. 430/1038), "Âmine'nin doğum yapma zamanı yaklaştığında, Yüce Allah meleklerle şöyle emretmiştir: "Bütün semâların kapılarını açın, cennet kapılarını da... Ve hepiniz hazır olun... Bunun üzerine melekler birbirini müjdeleyerek semâdan inmişlerdir. Bütün dağlar, denizlerdeki balıklar, birbirini müjdelemişlerdir. Yine o gün, bütün ağaçların çiçekleri bereketlenip meyve vermiş, her bir korku emniyete dönüşmüştür. Şeytanlar da bağlanıp hapsedilmişlerdir. O gün, güneşin nuru artırılmış, yetmiş bin huri O'nun doğumunu gözlemiş, havada beklemiştir. Âmine'nin doğumu yaklaştığında Allah Teâlâ, Peygamber'in kerameti, şerefinden dolayı bütün kadınların erkek çocuk doğurmalarını¹⁸⁸ lütfetmiştir. İbn Abbas'tan gelen rivayette meleklerin, Hz. Peygamber'in babasının ölümüne üzülmeleri ve yetim kaldığını söylemeleri üzerine, Allah Teâlâ'nın "O'nun koruyucusu ve yardımcısı benim." dediği nakledilir.¹⁸⁹

Suyûtî'nin *Hasâisi'*ni tahkik eden, Muhammed Halil Herrâs, Hz. Peygamber'in anne rahmine düşmesi ile alakalı rivayet için şunları söylemektedir: "Kastallânî bu rivayet hakkında zayıflığı şiddetlidir." demiştir. Fakat ben de diyorum ki, o iftira edilmiş bir yalandır. Ne Kureyş'in hayvanları konuşmuş ne de cinlerle kâhinlerin haberleşmeleri kesilmiştir. Bu, Peygamberlikten sonra olmuştur. Ne kralların tahtları devrilmiş, ne de dilleri tutulmuştur. Bunların hepsi yalancılardan uydurduğu hezeyanlardır."¹⁹⁰

Mevlitlerde de yer alan doğum olayı, Ebu Nuaym'ın *Delâil'*inde şöyle aktarılır:

¹⁸⁶ Halebî, *es-Siyerü'l-Halebiyye*, 1: 78; Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin Celaleddin es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985), 1: 80; Zürkânî, *Şerhu Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 197.

¹⁸⁷ Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, 1: 83. Suyûtî, "Nekaretine rağmen Ebû Nuaym'a tabi olarak naklettim." der.

¹⁸⁸ "Hz. Peygamber, Miraçta bu durumu da ayrıca müşahade etmiştir. Kâbe'den de günlerce şu sözler işitilmiştir: "İşte şimdi, asıl nuruma kavuşacağım, ziyaretçilerim gelecekler, cahiliyenin pisliklerinden temizleneceğim. Ey Lât ve Uzzâ, siz helak oldunuz!" Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, 1: 80; Şiblî, bu tarz rivayetlerin uydurma ve asılsız olduğunu zikreder. Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 171.

¹⁸⁹ Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, 1: 81; Kastallânî, *Mevâhibu'l-ledünniye*, 1: 64.

¹⁹⁰ Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 99.

“Kadınları tutan doğum sancısı beni de tutmuştu. Evde yalnız olduğum, Abdülmuttalib’in Kâbe’nin yanında tavafta olduğu sırada büyük bir ses duydum. O şey(?) bana dokundu. Günlerden pazartesi idi. Sanki göğsüme ak bir kuşun kanadı dokundu. Duyduğum korku, heyecanın ve ağrının hepsi gitti. Susamıştım yüzümü çevirdim süt sandığım beyaz bir şerbet bana sunulmuştu. Onu aldım ve içtim. Benden büyük bir nur çıktı. Derken Abdülmenaf kızlarına benzeyen hurma ağacı gibi uzun boylu kadınların etrafımı sardığını gördüm. Bunlar beni nereden biliyorlar, bana yardım ediyorlar diyordum. O sırada göklerle yer arasına beyaz bir ipek gerildi. Birisi onu insanların gözünden gizleyin diyordu. Âmine, havada ayakta duran, ellerinde gümüş ibrikler bulunan adamlar görüyordum. Bu sırada miskten daha güzel kokulu, inci gibi ter döküyordum. Diğer taraftan Abdülmuttalib’in içeri girmesini arzuluyordum. Fakat Abdülmuttalib uzaktaydı, bu sırada ne taraftan geldiğini anlayamadığım kuş sürüsü odayı örttü. Gagaları zümrülden, kanatları yakuttandı. Gözlerindeki perde kaldırıldı o an yeryüzünün doğusunu ve batısını gördüm. Birisi doğuda birisi batıda, birisi Kabe’nin damında olan üç bayrak(alem) gördüm. Doğum anı iyice yaklaştı, kadınlara dayanıyordum. Etrafımda çoğaldılar öyle ki hiçbir şey göremiyordum. Nihayet Muhammed’i dünyaya getirdim. Doğar doğmaz ona baktım secde eder halde parmağını da kaldırmış dua eder vaziyette idi. Sonra gökten bir bulut onun üzerine indi. Derken gözümünden kayboldu. Bir münâfinin ‘Muhammed’i yeryüzünün doğusunu-batısını gezdirin ve onu bütün denizlere girdirin ki O’nu ismiyle, sıfatıyla, şekliyle tanısnlar ve O’nun şirki yok eden ‘mahi’ ismiyle isimlendirildiğini bilsinler. Sonra onu süttten daha beyaz yün elbiseye sarıldığını gördüm.”¹⁹¹

Suyûtî de yine bu rivayetleri bazı ilavelerle zikreder. Ancak şu açıklaması dikkat çekicidir. “Kitabımda onlardan daha münker bir rivayet zikretmedim. Nefsim onları serdetmekten hoşnut değil; fakat ben bu hususta Ebu Nuaym’a tabi oluyorum.”¹⁹² Yine Ebu Nuaym’ın zikrettiği bu rivayetin öncesinde Âmine Hz. Peygamber’e hamile kalınca, yaratılmışların, Hz. Peygamber’i birbirine müjdeledikleri de anlatılır. Amine’nin anlattıklarının aslında bir rüya olduğu¹⁹³ ancak bunların katlanarak anlatılması ve kaynaklara geçmesi gerçek izlenimini¹⁹⁴ vermiştir. Hz. Amine’nin yüksek makamına dikkat çekilmektedir. Melekleri görmesi, onlarla konuşması, meleklerin kendisi ile konuşup müjdelere vermesi ve doğum esnasında yardımcıları Hz. Amine’nin manevi değerini anlatmaktadır. Burada anlatılanlarla Hz. Asiye ve Hz. Meryem’in yaptıkları mucizevî doğumlar, kıyaslanmış olabilir. Mevlidin yazılı sebebi ve yazıldığı kültürel ortam bu yorumu desteklemektedir.¹⁹⁵

Doğumla ilgili anlatılanlardan biri de, Hz. Peygamber’in doğum kazuratından berî olması, elleri ile dizlerini de yere dayamış, eline bir avuç toprak alması ve başını gökyüzüne kaldırmasına ilişkindir. Ekrem Ziya Umerî’nin araştırmalarına göre ilgili rivayetler zayıftır.¹⁹⁶ Konuyla ilgili olarak Peygamberin doğduğunda ‘avret yerini

¹⁹¹ Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve*, I, 610-12; Suyûtî, *Hasâisü’l-kübrâ*, 1: 83.

¹⁹² Suyûtî, *Hasâisü’l-kübrâ*, 1: 83.

¹⁹³ İbn İshak, *es-Sîra*, 97; Suyûtî, *Hasâisü’l-kübrâ*, 1: 81.

¹⁹⁴ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 63.

¹⁹⁵ Yanmış, “Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n-Necat Adlı Şiirinin Etkileri”, 31; Hz. İsa’nın kulluğu sözle gerçekleşirken Hz. Muhammed’in (sav) kulluğu ise bizzat fiillerle ortaya konmuştur. O’nun secde halinde doğması, O’nun ilk adımının Allah’a yakınlaşma olduğuna işaretir. Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 1: 414.

¹⁹⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1: 102; Umerî, *es-Sîretü’n-nebevîyyetü’s-sahîha*, 1: 99.

örttüğünü', 'doğar doğmaz secde ettiği', beşikte iken veya bir başka rivayette süttten kesilince 'Allâhu ekber kebîrâ ve'l-hamdü lillâhi kesîrâ ve sübhânallâhi bükreten ve asîlâ', dediği¹⁹⁷ ve doğduğu zaman 'putların yüz üstü yere serildiği' nakledilmektedir. Tuzcu, Hz. Peygamberin, Hz. İsa ile karşılaştırılmasına dikkat çekerek bunların uydurulduğunu ifade eder.¹⁹⁸ Benzer rivayetlere yer veren Demiryürek, hiçbirinin sağlam temele dayanmadığını ve bir takım tahmin ve temennilerden ibaret olabileceklerini¹⁹⁹ dile getirir. Mevlitte Viladet bahrinin sonunda Hz. Peygamber'in bu dünyayı teşrifini anlatan "Geldi bir ak kuş kanadıyla revan/Arkamı sığadı kuvvetle hemân"²⁰⁰ dizeleri gelince el bağlayarak ayağa kalkılır ve merasime katılanlar bir ak kuş gibi birbirinin sırtını sığayarak, O'na salât ve selâm gönderirler. Özellikle peygamberin hayatı boyunca arzu etmediği bir tazim şekli sergilenmektedir. Hz. Peygamber'in doğumunu işitenlerin O'nu tazim için ayağa kalkması bir bidat olup aslı yoktur.²⁰¹

2.1.3.1.2. Peygamberin Doğduğu Gece Meydana Gelen Olaylar

Mısırlı astronomi âlimi Mahmud Paşa el-Felekî (ö. 1302/1885), Hz. Peygamber'in doğum tarihinin 20 Nisan 571 (9-12 Rebiu'l-evvel arası olduğunu belirtmiştir.²⁰² Peygamberin doğumuyla alâkalı söz, sonuç olarak, peygamber nasıl dünyaya geldi ve doğumunda ne oldu? sorusuna dayanır. Bu konu ile ilgili en meşhur rivayet şudur: "Peygamber'in doğduğu gece Kisra sarayı sarsıldı, on dört balkonu (burcu) bu sarsıntıda çöktü, bin yıldan beri sönmeden yanmakta olan Mecusîlerin ateşi söndü, Sâve gölünün suyu kurudu."²⁰³ Rivayeti tahlil eden Erdinç Ahatlı ilk olarak Taberî'de geçtiği bilgisini verir ve rivayeti ravileri bakımından değerlendirdikten sonra hadisin mu'dal olduğunu²⁰⁴ ifade eder.

Tarih boyunca İslâm âleminde Hz. Peygamber'in doğduğu gece meydana ge-

¹⁹⁷ Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, 1: 96; Beşikte dört kişinin konuştuğuna dair bk. Hâkim, *Müstedrek*, 3: 489.

¹⁹⁸ Recep Tuzcu, *Hz. Peygamberle İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları* (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2002), 98.

¹⁹⁹ Erol Demiryürek, *Hz. Peygamber'in Doğumu ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2001), 51.

²⁰⁰ Çelebi, *Vesiletü'n-necât*, 200.

²⁰¹ Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 1: 415.

²⁰² Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 1: 127; Mustafa Fayda, "Muhammed", 30: 409; Muhammed Hamîdullah ise, yaptığı hesaplarda 17 Haziran 569 (12 rebiu'l-evvel) rastladığını söylemektedir. Hamidulah, *İslam Peygamberi*, 2: 784-793.

²⁰³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 137; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 126-129; Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Muştafâ*, Şifa-i Şerif Tercümesi, trc. Naim Erdoğan-Hüseyn S. Erdoğan (İstanbul: Bedir yayınevi, ts.), I, 367-368.

²⁰⁴ Ahatlı, *Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, 120-129.

len olaylar şeklinde anlatılan bu hâdiselerin, aslında rüya olarak görülmesi daha uygundur.²⁰⁵ Konu ile ilgili Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve*'ni tahkik eden Kal'aci ilgili rivayetin sahih olmadığını doğru olduğu için değil tesahülünden dolayı aktarıldığını,²⁰⁶ İbn Kesîr de, aslı olmadığını²⁰⁷ dile getirirken; Zehebî, zikredilen bu rivayet için münker ve garib ifadelerini kullanır.²⁰⁸ Abdülfettâh Ebû Gudde (1917-1997), "la asle leh" (bu hadisin aslı yoktur, bu lafızla aslı yoktur, bunun aslı bilinmiyor) ifadesini açıklarken: "Bir hadisin isnadı yoksa bu hadisin hiçbir değeri olmayıp buna iltifat edilmez. Zira Peygamberin sözlerinin bize nakledilmesinde ancak sahih/makbul bir isnada itimat edilebilir... Söylenmesi veya şiir olarak okunması caiz olmayan uydurma hadiselerden biri de bazı nebevî medihlerde veya nesir olarak söylenen, Peygamberimizin dünyaya geldiği gün Kisra sarayının burçlarının sarsılması..." şeklinde rivayettir. Hadis olarak nakledilen bu rivayet sahih değildir. Bazı siyer ve tarih kitaplarında bunların aktarılması seni aldatmasın diyerek, okuyucuları uyarmaktadır. Müellifler bunları sahih ve doğru kabul ettikleri için değil, rivayetlerin tescil edilip araştırılıp incelenmesi için aynen nakletmişlerdir."²⁰⁹ Bu anlatımlar diğer peygamberlere dair anlatılanlarla karşılaştırıldığında ehl-i kitapla mukayesenin bir sonucu²¹⁰ olarak değerlendirilebilir. Tuzcu, bu anlatımların sebebini, halkın dini konularda yetersizliği ve Ehl-i Kitab'ın peygamberlerini övmeleri karşısında Müslümanların bu tür uydurmalarla duygularını tatmin etmeleri olarak²¹¹ değerlendirir. Vaizler, hikâyeciler, mevlithanlar bu konuya şairane renk vermek istemişler, onları takip edenler de bu beyanları hakikatin kendisi zannetmişler ve hakiki rivayet mertebesine yükseltmişlerdir.²¹²

²⁰⁵ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 139-141; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 126-129; Yukarıda zikredilen rivayete ek olarak aynı gece "İran baş kadısı Mubezan rüyasında güçlü develerin önlerine katıp sürdüğü cins Arap atının Dicle ırmağını geçip kendi bölgelerinde yayıldığını gördü. Kisra gördüğü rüyadan çok korkmuştu. Sabah olunca bir süre korkusunu gizlemeye çalıştıysa da bunu; vezirlerinden, valilerinden ve Mecusi bilginlerden gizlemenin doğru olmayacağı kanaatine vardı. Tacını giydi, tahtına oturdu herkesi topladı ve onları toplama nedenini haber verdi. Tam o sırada Mecusilerin ateşinin söndüğünü bilirden mektup da gelmişti. Kuşukları daha da artınca, bunun yorumunu merak ettiler. Bu rüyanın yorumunu ancak, ölüm döşeginde olup konuşamayan bir bilgin Satih şu şekilde yapar: "Tilavetin çoğaldığı, asâ sahibinin (Hz. Peygamber) gönderildiği, Semâve vadisi taşıdığı, Sâve gölü kurduğu ve Farslıların ateşinin söndüğü zaman artık Şam, Satih'in Şam'ı olmayacaktır. Sarayın çöken balkonları sayısınca Farslılardan kral ve kraliçeler hükümler olacak ve başa gelecek her şey gerçekleşecek, akabinde saltanatları son bulacaktır. Bu rivayetlerin uydurma olduğuna ilişkin bk. Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 100.

²⁰⁶ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 1: 126-129; Mehdî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 112.

²⁰⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2: 291-292.

²⁰⁸ Zehebî, *Tarihü'l-İslam*, 1: 38; Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 100.

²⁰⁹ Nürüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Masnu' fi Ma'rifeti Hadisi'l-Mevdu'*, Thk. Abdülfettah Ebû Gudde, 5. Baskı (Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1994), 18; Bu rivayetlerin uydurma olduğuna ilişkin bk. Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*, 1: 100.

²¹⁰ Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 161-162.

²¹¹ Tuzcu, "... el-Hasâisü'l-Küb râ'daki Dayanakları", 89.

²¹² Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 65; Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 163-172.

Hz. Peygamber'in normal bir doğumla dünyaya geldiği doğumuna dair anlatılan şeylerin uydurmalar arasında zikredildiği²¹³, "hiçbiri sağlam değil ancak, yüzüne hâkimiyet sağlamak olarak yorumlandı" ²¹⁴, Şiblî'nin şu ifadelerinde görülmektedir: "Hakikat şu ki, yıkılan Kısra'nın sarayı değil, İran'ın saltanat ve ihtişamı, Bizans'ın kuvveti, Çin'in azameti idi. Sönen ateş, Mecusîlerin mabetlerinde parlayan ateş değil, bütün dünyadaki küfür ve dinsizlik ateşi idi ve kuruyan Sâve gölü değil, putperestliğin zulmü, Zerdüştlüğün kuvveti, Hıristiyanlığın tahakkümü idi."²¹⁵

2.1.4. Hz. Peygamber'in Üstün Oluşunun Örnekleri

Buraya kadar zikredilenlerden hareketle na't ve mevlidin Hz. Peygamber'in hayatını aktarması ve medihleri içermesi yanında özellikle mevlidin temel amacının peygamberin üstünlüğünü ispat olduğu söylenebilir. Zira Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necat*'ta Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden farklılığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken de zaman zaman diğer peygamberlerin varlıklarını ve mucizelerini Hz. Muhammed'e bağlamıştır. Bazen de fiziksel açıdan mukayeseler yaparak peygamberler arasında farklılığın olduğunu açıklama yoluna gittiği görülmektedir. Burada sahih rivayetlerin ve edebî unsurların ön plana çıkmasının yanında güvenilir olmayan rivayet malzemesi de etkili olmuştur.

2.1.4.1. Hz. Peygamber'in Meleklerle Mukayesesi

Mukayeseye konu olması itibarıyla Mevlit ve na'tlarda bütün meleklerden ziyade Cebrâil'le (as) ilgili anlatılanlar önemli yer tutmaktadır. Çünkü Cebrâil (as) meleklerin büyüklerinden olması ve mukayesenin temelinde yer alması diğer melekleri değerlendirmeye bile gerek bırakmamıştır. Cebrâil'i (as), değerli kılan Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmasıdır ki şair bunu şöyle ifade etmektedir:

"Ettiği için hıdmetini oldu ser-efrâz

Cebrâil'e sermaye-i izzetsin efendim" (Şeref Hanım)²¹⁶

Tâcizâde Cafer Çelebi ise, Cebrâil'in görünürde Peygamber'e vahiy getirmekle birlikte gerçekte onun Habîbullah'tan ders aldığı söyleyerek Hz. Peygamber'in ilminin meleklerden üstün olduğuna işaret eder.²¹⁷ Cebrâil'in (as) kanatlarının Hz. Peygamber'in ravzasını süpürdüğü de bu kabil anlatılanlar arasındadır.²¹⁸ Cebâil'in (as) "bu noktadan ileri geçersen yanarım" dediği noktayı, Hz. Peygamber'in miraçta geçmesi "ev edna"ya ulaşması da konunun diğer örneğidir. Bu bakımdan tasavvuf edebiyatında Cebrâil beşer idrakinin, ilminin ve aklın sembolü, Hz. Peygamber de gönül ve aşkın timsali olarak ele alınır.²¹⁹

²¹³ Peygamberin doğumuyla ilgili meydana gelen şeyleri içeren tüm rivayetlerin uydurma olduğuna dair bk. Yıldırım, *Hadis Problemleri*, 146.

²¹⁴ Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 3: 175.

²¹⁵ Şiblî, *Asr-ı Seâdet*, 1: 125.

²¹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 327.

²¹⁷ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 327.

²¹⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 328.

²¹⁹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 327.

2.1.4.2. Hz. Peygamber'in Diğer Peygamberlerle Mukayesesi

Hız. Âdem ilk insan olması sebebiyle Ebu'l-Beşer'dir. Hız. Peygamber ise Ebu'l-Ervâh'dır. Bu açıdan bir mukayese söz konusudur ki Hız. Âdem'in, Hız. Peygamber sayesinde hayat bulduğu dile getirilir. "Levlâk" sırrının tecellisi olarak Hız. Âdem, Hız. Peygamber'in şefaatinde bir dane alabilmek için cennette hata işlemiştir.

"Hem hırmen-i şefâ'atünün hûşe-çînidür

Âdem ki dâne hırsı ile eyledi hatâ" (Şeyhî)²²⁰

Hız. İbrahim'in ateşe atılması da peygamber aşkı ile ilişkilendirilerek anlatılırken²²¹ Hız. Yusuf'un kuyudan kurtulması da yine Hız. Peygamber sayesinde. Hız. Yusuf, güzellik konusunda tüm şairlerin dayanağı olmuştur. Darb-ı mesel olan "Yusuf güzelliğinden" hareketle Hız. Peygamber'in fiziksel güzelliği anlatılmıştır. Yusuf'u gören kadınlar, şaşkınlıkla turuncu yerine parmaklarını kesmişlerdir. Yüce Peygamber'in güneş gibi aydınlık yüzünü görünce ise ay iki parça olmuştur.

"Yusuf'u gerçi görenler ellerini kestiler

Gün yüzün gördü senin şakk oldu bedrün ayesi"(Zâtî)²²²

Hız. Peygamber'in güzelliği karşısında güneş, ay ve yıldızlar secde ederken, Hız. Yusuf bu tazimi ancak rüyasında görmüştür.

"Secde eder cemâline mihr ü meh ü nücüm

Yusuf meğer düşünde göreydi bu haleti" (Tâcîzâde Cafer Çelebi)²²³

Padişahın yolunun aydınlatılması gibi, diğer peygamberler de Resûlullah'ın yolunu aydınlatmak için önce gelmişlerdir, nihayetinde de yine O'nun ümmetine dâhil olacaklardır.²²⁴ Yine, Peygamberler tesbihinin incilerini nizama koyan, tesbihin hem başlangıcı, hem de sonucu olan imameye benzetilmiştir. Tesbihin imamesi değerli taştan yapıldığı gibi peygamberlik tesbihinin imamesi Hız. Muhammed olmuştur.

"Gurâh u enbiyâ tesbîh-i dür gibi ser-âmeddür

O tesbîhe imâme gevher-i zât-ı Muhammed'dür" (Nazîm)²²⁵

Mesih'in (as) nefesi, O'nun (sav) bereketi sebebiyle hayat verici bir hal aldı. Hız. Musa (as) da O'nun lütfuna sarıldığı için asası ejderha oldu. Âdem (as) onun yüzü suyu hürmetine şefaate nail olmuş ki, bütün asfiya da ondan şefaate umar.²²⁶ Mahlûkata ait her şey gerek sanat yoluyla gerekse inanç açısından Peygamber eksensiz ele alınmıştır. Söz konusu üstün olma düşüncesi/mukayese²²⁷ yaratılıştan itibaren melekleri, insanları ve bütün mahlûkatı kapsayacak tarzda işlenmiştir. Özellikle diğer peygamberle ilgili ön plana çıkan unsurların zikredilmesinin ardından Hız.

²²⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 329.

²²¹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 330 (Ziya Paşa, Şeyh Gâlib).

²²² Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 332.

²²³ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 332.

²²⁴ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 338 (Fuzûlî, Tâcîzâde Cafer Çelebi).

²²⁵ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 339.

²²⁶ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 55-56 (Ahmed Paşa).

²²⁷ Melekler, peygamberler ve dört halife ile Hız. Peygamber'in karşılaştırılması. Bk. Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 326-340.

Peygamber'in (sav) diğer peygamberle bağlantısının kurulması, "hüsnü ta'lil" in²²⁸ en güzel örnekleri olarak değerlendirilebilir.

2.1.4.3. Hz. Peygamber'in Fizîkî ve Ahlâkî Güzelliği

Naatlarda, Hz. Peygamber'in bedeni özellikleriyle bütün yaratılmışlardan üstün olduğu, O'nun bir benzerinin olmadığı, en güzel hasletlerin sahibi olduğu, kendisi dışındaki mahlûkata bu hasletler ondan verildiği dile getirilirken edebi sanatların en üst seviyede kullanıldığı da görülmektedir. Güneş, ay gibi cisimlere Hz. Peygamber'in nurundan verdiği, varlığın O'nun varlığıyla kaim olduğu dile getirilir.

*"Hak budur müklü melâhatta nazîr olmaz sana
"Ahsen-i takvim"den cânâ cemâlindir garaz"(Neccârzâde Rıza)²²⁹*

*"Çün ezel ressâm-ı kudret yazdı hüsnün ber-kemâl
Sun'ı nakşidur irişmez ona hiç vehm ü hayal"(Muhibbî)²³⁰*

*"Ey mebde'-i âlem sebeb-i mevcûdât
Ve'y sâhib-i ahlâk-ı hasen âlî-zât*

*Kâdir mi ola nev'-i beşer meddâhın
Vasfında nüzûl eyledi çün kim âyât"(Fıtnat Hanım)²³¹*

"Ahsen-i Takvim"le ifade edilen hakikat aslında Hz. Peygamber'in kendisidir. Çünkü O'nun fiziki görünüşünün yanı sıra, ahlakî bu ayeti en güzel surette açıklamaktadır. Hiçbir şey yaratılmamışken, Allah'ın kudretinde resmedilen Hz. Peygamber'in güzelliği öylesine ilahi bir nakıştır ki beşer bunu idrakten acizdir. Hz. Peygamber (sav), "Kenz- i Mahfî" beyanının tecellisi olarak, Cenâb-ı Hakk'ın kendi cemaline ayine olarak yarattığı bir insandır.

Hz. Peygamber'in, güzel yaratılışının yanı sıra yüzü, yanağı, ağzı, dudakları, dili, gözü, kirpikleri, kaşları, saçı, göğsü, elleri, ayakları kısaca bütün bedeni naatlarda şemailini anlatmak için kullanılan unsurlar olmuşlardır. Hz. Peygamber'in uzuvları diğer insanların uzuvlarından çok daha mükemmel ve mutedildir. O (sav), görenleri hayrete düşürecek tarzda bir fiziğe ve güzelliğe sahiptir. O'nun bu güzelliği Zâtı'nın şu eşsiz ifadelerine şöyle yansımıştır.

*"Yazmag için hüsnü hattâne cemâlün vasfını
Yûsuf'un çâh ı zenahtân revâ olsa devât"²³²*

Şair, bu beyitte Hz. Peygamber'in güzelliğinin övgüsünü, hüsnü hatta yakışır bir biçimde yazmak için Yusuf'un çene çukurunun hokka olmasını uygun görür. Edebiyatta, sevgili için zikredilen bütün güzellikler ve edebi tasvirler, Hz. Peygamber için de en üst seviyede kullanılmıştır. Peygamber, eşsiz benzersiz, bî-kıyas, bilâ-

²²⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 338.

²²⁹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 207.

²³⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 208.

²³¹ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 136.

²³² Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 209.

nazîr bir güzeldir. Ahsen-i Takvim ayetine mazhar olan en güzel insandır.²³³ Hz. Peygamber'in evsafının aktarıldığı sahih rivayetlerde²³⁴ yaşadığı toplumda hemen fark edilebildiği vurgusu ön plana çıkmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in bir beşer profiline sahip olduğu rivayetleri de görmek mümkündür.²³⁵

2.1.4.4. Maddî ve Manevî Dertlerin Dermanı Oluşu

Hz. Peygamber, bütün manevî dertlere şifa veren tabip²³⁶ ve gönüllerin ateşinin kendisi ile söneceği bir su²³⁷ addedilmiştir. Naatların birçok yerinde acizyet dile getirildikten sonra peygamberden medet, yardım/himmet²³⁸, şefaata talep edilmiştir. Adının duyulması ferahlık;²³⁹ O'nun bir defa rüyada görülmesi bile bahtiyarlık ve kurtuluş için vesile; zikri, dertlere deva²⁴⁰ sayılmıştır. Bunun, en güzel ifadelerini naatlarda şöyle görebiliriz:

*"Gönül hun oldu şevkinden boyandım ya Resûlallah
Nasıl bilmem bu nirâna dayandım ya Resûlallah
Yanan kalbe devâsın sen, bulunmaz bir şifâsın sen
Muazzam bir sehâsın sen, dilersen reh-numasın sen
Habibi Kibriyâsın sen Muhammed Mustafa'sın sen
Cemalinle ferahnâk et ki yandım ya Resûlallah"*²⁴¹

*"Derdimendim ya Resûlallâh, deva ol derdime,
Sen şefaata kanı varken yalvarayım ben kime."*²⁴²

Hz. Peygamber'e olan iştihak, halin ona arz edilmesi, medet umulması naatların genelinde görülen bir husustur. Bu bakımdan ister rüya ile ister yakazaten olsun Hz. Peygamber'le görüşmek bahtiyarlık sayılmış, bu ona layık olmanın işareti sayılmıştır. Peygamberden ayrı kalmanın neticesi olan yakarışların şu şekilde ifade edildiği görülmektedir:

*"Ederim canımı kurban senin yoluna ey Ahmed
N'ola bir kez görsem seher vakti sehergahı" (Eşrefoğlu Rûmî)*²⁴³

*"Hadden aştı iştihakın ya resulallah göster cemalin
Yaktı beni iftirakın ya resulallah göster cemalin" (Abdülmecid Sivasi)*²⁴⁴

²³³ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 39, 208.

²³⁴ Buhârî, "Menâkıb", 23, "Libas", 68; Müslim, "Fedâil", 93, 98, 109; Tirmizî, "Menâkıb", 8, 12.; Bununla beraber O'ndaki ayırt edici vasıflar sayesinde Müslüman olanların da olduğunu rivayetlerde görmek mümkündür. Kâdî İyâz, *Şifâ*, 1: 247.

²³⁵ Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensar", 5.

²³⁶ Özer, *Naatlar*, 362 (Hersekli Arif Hikmet); 364 (Tüfekçi Salih Efendi).

²³⁷ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, 18.

²³⁸ Özer, *Naatlar*, 352 (Hacı Mehmed Ali Fevzi); Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 180 (Es'ad Erbilî).

²³⁹ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 283 (Mehmet Atilla).

²⁴⁰ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 157 (Ahmed Kuddusi).

²⁴¹ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 216 (Yaman Dede).

²⁴² Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 227 (Ali Ulvi Kurucu).

²⁴³ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 54; Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, 11.

²⁴⁴ Kasır, *Peygamber Şiirleri*, 96.

"Çöle inen nur" ve "Yağmur" gibi her şeye rahmet oluşu, onun rehberliği ve sefaati ile insanlığın kurtuluşa ereceği naatların temel vurgusudur. Şairler toplumun içine düştüğü çıkmazları, yaşadıkları sıkıntıları, İslâm'dan uzaklaşmanın açtığı yaraları anlatarak, 'arz-ı hal' eder ve bir kurtuluş ve arınma vesilesi olarak Hz. Peygamber'den yardım talebinde bulunur.²⁴⁵ Bu bağlamda Arif Nihat Asya'nın "Naat"ı çok önemli bir işleve sahiptir:

*"Neler duydu şu dünyâda Mevlîd'ine hayran kulaklarımız
Ne adlar ezberledi, Ey Nebî Adına alışkın dudaklarımız
Artık, yolunu bilmiyor Artık yolunu unuttu Ayaklarımız!
Kâbe'ne siyahlar yakışmamıştır yâ Muhammed
Bugünkü kadar!..*

Mehmed Akif Ersoy, "Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi"nde, "Ey Nebiyy-i mâsum, İslâm'ı bırakma böyle bîkes, İslâm'ı bırakma böyle mazlum."²⁴⁶ demek suretiyle yardım talebi söz konusudur. Ona (sav) olan minnet duygusunun en güzel ifadesi de yine Mehmet Âkif Ersoy tarafından şöyle dile getirilmiştir:

*"Dünya neye sâhipse, O'nun vergisidir hep
Medyûn O'na cem'iyeti, medyûn O'na ferdi.
Medyûndur O Mâsûm'a bütün bir beşeriyet..
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret." (Mehmet Âkif Ersoy)²⁴⁷*

Değerlendirme

Mukayeseye konu olan melek-peygamber gibi varlıkların mahiyeti düşünüldüğünde, her birinin görev ve kategorilerinin birbirinden farklı olduğu açıktır. Bu itibarla denk olmayanlar arasında böyle bir mukayeseye gidilmesi tartışılabilir.²⁴⁸ Bununla birlikte Ehl-i sünnet genel olarak; yaratılanların en üstünü Hz. Muhammed (sav),²⁴⁹ sonra peygamberlerin, elçi olan meleklerden; elçi olan meleklerin, peygamber olmayan insanlardan; peygamber olmayan insanların da diğer meleklerin hepsinden üstün olduğu görüşündedir.²⁵⁰ Hz. Peygamberin üstün oluşuna getirilen delillerin başında Bakara Süresinin 253. ayeti gelmektedir.²⁵¹ Hz. Peygamber'in âlemler için bir rahmet olması,²⁵² bütün insanlara gönderilmesi,²⁵³ O'na itaatın Allah'a yapılan itaat olması,²⁵⁴ mucizesinin, diğer bütün peygamberlerin mucizelerinden

²⁴⁵ Kasır, Peygamber Şiirleri, 27.

²⁴⁶ M. Akif Ersoy, *Safahat*, 2. Baskı (Ankara: DİB yay., 1992), 185.

²⁴⁷ Ersoy, *Safahat*, 422.

²⁴⁸ Salih Sabri Yavuz, "Kelâm'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in "Efdaliyyetu Muhammed" Risalesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (Ocak 2005): 149.

²⁴⁹ *Sadrü'l-İslâm Ebü'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi*, trc. Şerafeddin Gölcük, 2. Baskı (İstanbul: Kayıhan yay., 1988), 293.

²⁵⁰ Sa'deddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-akâid*, trc. Süleyman Uludağ (Ankara: Dergâh yay., 1991), 364; Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, 293; Bk. Ömer Süleyman el-Aşkar, *er-Resul ve'r-Risalat*, 4. Baskı (Küveyt: Daru'n-nefais, 1989), 209, 217.

²⁵¹ Bakara 2/253; Ayrıca bk. İsrâ 17/55; Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahiha*, 2: 576; Aşkar, *er-Resul ve'r-risalat*, 218.

²⁵² Enbiyâ 21/107.

²⁵³ Sebe 34/28.

²⁵⁴ Nisa 4/80; Fetih 48/10.

daha üstün olduğu düşüncesi, ümmetinin “hayırlı ümmet”²⁵⁵ olması, O’nun bütün âlemden üstün olması gerektirdiği görüşünü²⁵⁶ benimsemeye etkili olmuştur. Kendisine “salat edilmesi”²⁵⁷ ve “zikrinin yüceltilmesi”²⁵⁸ de bu bağlamda Hz. Muhammed’in zikrinin, kelime-i şehâdette, ezanda ve teşehhüdde, Allah’ın kendi adıyla beraber zikredilmesidir ki bu bizatihi üstünlük alametidir.²⁵⁹ Ayetlerin yanı sıra bir kısım hadisler de üstünlüğün delili olarak kullanılmıştır.

-”Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbiri-
rine verilmemiştir.”²⁶⁰

-”Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misali, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): “Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?” der. İşte ben bu kerpicim, ben peygamberlerin sonuncusuyum.”²⁶¹

-”İnsanlar diriltildiği zaman, kabirden ilk çıkacak benim. İnsanlar mahşerde toplandıklarında, onların hatibi benim. Ümitsizliğe düştüklerinde, ben onların müjdecisi olacağım. Livâü’l-hamd benim elimdedir. Ben Rabbimin yanında âdemoğullarının en kıymetlisiyim. Ama övünmüyorum.”²⁶²

Zikretmiş olduğumuz ayet ve hadislerden anlaşılan Hz. Peygamber’in diğer insanlardan, peygamberlerden hatta meleklerden üstündür. İslam düşünce tarihi içinde Hz. Peygamber’in diğer peygamberlerden üstün olduğunu ortaya koymak için genelde başvurulan usul, O’nun (sav) mucizeleri ile diğer peygamberlerin mucizelerini mukayese şeklinde olmuştur.²⁶³ Mukayese fikrinin temelinde ise “tarihsel ve kültürel kontekstin ortaya çıkardığı, sosyo-kültürel bağlamın tetiklediği bir olgunun”²⁶⁴ olduğunu söylemek mümkündür. Bu tür mukayeselerin²⁶⁵ geçmiş din mensuplarının İslam’a girmesi veya İslam’ın bu kültürlerle karşılaşmasının bir sonucu

²⁵⁵ Âl-i İmrân 3/110; Eğer ümmet, hayırlı ümmet ise bu dindeki kemal ve olgunluğa bağlıdır. Öyle ise kendisine uydukları peygamber de kemal sahibidir. Teftâzânî, *Şerhu’l-akâid*, 304.

²⁵⁶ A. Saim Kılavuz, *İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, 13. Baskı (İstanbul: Ensar yay., 2007), 243-254.

²⁵⁷ Ahzab 33/56.

²⁵⁸ İnşirah 94/4.

²⁵⁹ Bu ismin bir arada zikredilesini bir diğer ifadesi ve üstünlük vurgusu cennetin kapsamında “Allah” ve “Muhammed” lafızlarının birlikte zikredilmesinde ortaya çıkmaktadır.

²⁶⁰ Buhârî, “Teyemmüm”, 3, “Salât”, 56.

²⁶¹ Buhârî, “Menâkıb”, 18; Müslim, “Fedâil”, 21.

²⁶² Tirmizî, “Menâkıb”, 1; Hadisinin üstünlük için delil gösterilmesi zayıf bir istidlaldir. Çünkü bu hadis, Hz. Peygamber’in Âdem’den üstün olduğuna delâlet etmez, ama onun evlatlarından daha üstün olduğuna delâlet eder. Bk. Teftâzânî, *Şerhu’l-akâid*, 295-304.

²⁶³ Diğer peygamberlerle karşılaştırma için bk. İbnü’l-Cevzî, *Kitâbu’l-mevzuât*, 1: 211; Yavuz, “İbn Kemal’in “Efdaliyyetu Muhammed” Risalesi”, 163; Bünyamin Erul, “Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru”, *İslam’ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Kutlu Doğum Sempozyumu* (2001) (Ankara: TDV yay., 2003), 419-435.; Mukayesenin uç örnekleri denilebilecek anlatımlar da görülmektedir. Peygamber’in selam verdiği meleğin ayağa kalkmaması nedeniyle kıyamete kadar cezalandırılması da bu mukayesenin ürünü olsa gerektir. İbnü’l-Cevzî, *Kitâbu’l-mevzuât*, 1: 216.; Örnekler için bk. Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve*, 2: 587-625.

²⁶⁴ Salih Sabri Yavuz, “İbn Kemal’in “Efdaliyyetu Muhammed” Risalesi”, 156.

²⁶⁵ Kaynağı zayıfta olsa hadisleri eserlerde kullanma, Hıristiyan-Müslüman çekişmesinin mevlid geleneğine bir yansıması olabilir. Zayıf rivayetlerin çoğunlukla Peygamberin (sav) diğer Peygamberlerle kıyaslama ve O’nun benzerlik-üstünlük yönlerini ispatlama amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Heykel, H. Muhammed, *Hazreti Muhammed Mustafa, Çev. Ömer Rıza Doğrul* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1985), 58.

olarak ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlerde peygamberlerle kendisinin karşılaştırılmaması gerektiği vurgusu²⁶⁶ dikkate alındığında, bu İslam'ın bünyesinden çıkmış bir değerlendirme değildir.²⁶⁷ Ancak bu rivayetler Hz. Peygamber'in tevazu için ya da kendi konumunu/üstünlüğünü bilmeden önce söylemiş olabileceğine hamledilmiştir.²⁶⁸

"Geldi nice peygamber-i zî-şân bu cihana

Sen cümlesine seyyid u servetsin Efendim" (Şeref Hanım)²⁶⁹

Tarzındaki ifadelerde, Hz. Peygamberin üstünlüğüne dikkat çekilmektedir. Peygamber'in üstün vasıflarla zikredilmesinin arka planında etkili olan unsurlardan biri getirmiş olduğu hakikatlerin değerini kaybetme endişesi olduğu söylenebilir. Getirdiği ilahî hakikatler yüce olunca bu görevi ifa eden zat da mükemmel olmalı, sıradan bir insan gibi olmamalıdır. Peygamber sıradan bir insan kabul edildiği takdirde tebliğ etmiş olduğu hakikatlere zaman içerisinde layık olduğu bakış kaybolacaktır. Hz. Peygamber'i sıradanlaştıran zihniyetin zamanla ilahî kelâma da aynı tavrı sergilemesinden endişe edilmiştir. Bu bakımdan peygamberler dış görünüşü itibariye beşer sıfatlarıyla mevsufturlar. Beşere arız olan her şey peygamberlere de arız olur. Ancak iç âlemleri ve ruhları beşer sıfatının en üstünü ile muttasıftır. Zahirî yönden insana, bâtinî yönden ise meleklerle benzerler.²⁷⁰ "Elmas da bir taştır, ama sıradan bir taş değil, Muhammed de bir beşerdir ancak sıradan bir beşer değil."²⁷¹ sözünün delaletiyle yaratıcı ile insanlar arasında irtibatı sağlayan kişilerin sıradan olamayacağını ortaya koymuşlardır.

Sonuç

Hz. Peygamber ilahi dini insanlığa ileten ve örnek yaşantısı ile tatbik eden son elçidir. Bu nedenle getirdiği mesajın yanı sıra O'nun (sav) hayatının her karesi inceleme konusu olmuştur. Bu araştırmada Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan mevlid ile onun bütün hayatını etkileyici bir tarzda anlatan na'tlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu eserler içinde, edebi sanatların üst seviyede kullanıldığı eserler olduğu gibi halk için de yazılmış eserlerin olduğunu görmek mümkündür. O'nun (sav) sevgisini kazanmak ve üstün oluşunu anlatmak için oluşturulan mevlid ve na't eserlerinin sayısını tespit zordur. Hatta şairlerin gayelerinden biri Hz. Peygamber hakkında bir methiye yazmak olmuştur. İlk dönemde çeşitli etkilerle ortaya çıkan mevlid ve na't eserleri Hz. Peygamber'e bağlılık ve ona olan hasretin ifadesi olması yanında bazen de Resûlullah'ın bütün yaratılmışlara karşı üstünlüğünü ispat için başvuru bir araç olmuştur. Özellikle Süleyman Çelebi'de görülen üstünlüğü ispat düşüncesinin sosyo-kültürel ortamdan etkilendiği ortadadır. Mevlid kutlamalarının ise daha

²⁶⁶ Buhâri, "Husûmât", 1; Müslim, "Fedâil", 150, 163; Ebu Dâvud, "Sünnet", 14; Yavuz, "İbn Kemal'in "Efdaliyyetu Muhammed" Risalesi", 163.

²⁶⁷ Nevevî, *Minhâc*, 15: 121.

²⁶⁸ Nevevî, *Minhâc*, 15: 39-40; Kâdî İyâz, Hz. Peygamberin beyanları arasındaki farklılığı tevazu gösterme, diğer peygamberlere bir nakısa getirmeme ve esasen nübüvvetle risâletin kendisinde bir üstünlük tercihinin bulunmaması gibi sebeplerle açıklamıştır. Kâdî İyâz, *Şifâ*, 1: 307-309; el-Aşkar, *er-Resul ve'r-risalât*, 223.

²⁶⁹ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na't*, 63.

²⁷⁰ Kâdî İyâz, *Şifâ*, 2: 490.

²⁷¹ "Muhammedün beşerun, lâ ke'l-beşer/Bel Hüve ke'l-yâkûti beyne'l-hacer." (Ebu'l Hasan Şâzelî)

erken dönemlerden itibaren Mısır'da kültürel ve dini etkilenmelerin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu vesile ile şairin içinde bulunduğu toplumu etkilemesi yanında toplumdan etkilenmesinden de söz edilir. Çünkü tasavvur, birçok unsurla ilişkisi olan bir zihni yapılanmadır ki, toplumdan bağımsız düşünülemez. Bu sebeple şairlerin Hz. Peygamber'i vasfederken kullandığı argümanların kaynak değeri önem arz etmektedir.

Na'tların da benzer özellikler taşıması ile birlikte özellikle mevlidlerin Allah'a hamd ile başladığı daha sonra Hz. Peygamber'in doğumu, doğum anında meydana gelen hadiseler, yaratılmışlara karşı üstünlüğü, fiziksel özellikleri, güzel ahlakı, rahmet oluşu, ona bağlılık, mucizeleri, şefaathat gibi konuların işlendiği görülmektedir. Mevlidler dikkate alındığında özelde Hz. Peygamber'in doğumu anlatıldığı bölümlerde (velâdet), sahih kaynaklarda bulamadığımız birçok anlatımın hâkim olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber'in doğum anında (öncesi ve sonrası) annesi Amine'nin yaşadığı hissiyat özellikle Süleyman Çelebi'nin eserinde harikulade işlenmiştir. Ancak söz konusu tasavvurun kaynakları itibari ile tatmin edici olmadığını hatta uydurma ve zayıf rivayetlerden beslendiğini söylemek durumundayız. Bunun nedeni iki durumla izah edilebilir. İlki diğer inanç ve kültürlerin İslam'la ilişkisi neticesinde ortaya çıkan mukayese, diğer ise tamamen Hz. Peygamber'in yüceliğinin Kur'an ve sahih/zayıf hadislerde de yer aldığı şekliyle vurgulamaktır. Beklenen peygamber düşüncesi neticesinde ona dair oluşan dini/edebi literatür içinde de zayıf ve uydurma rivayetlerin hatta çocukluğuna ilişkin birçok rivayetin bu durumda olduğu görülmektedir. Ancak bu tarz rivayetlerin ilk siyer eserlerinden itibaren aktarılması ve bir sonraki adımda daha da yaygınlaşması yanında edebi bir üslup ile mevlid ve na'tlarda kullanıldığı da görülmektedir. Bu araştırma esnasında örnek metinler edebi yönden incelenmemiş sadece söz konusu temanın hadis/siyer kaynaklarında nasıl ele alındığı üzerinde durulmuştur. Her ne kadar "siyer ilmi rivayetleri aktarma konusunda hadis ilminin kriterlerine göre esnek davranır" denilse de söz konusu Allah Resûlü olunca ilgili rivayetlerin nasıl yorumlanması gerektiği bir sorun teşkil etmektedir. Çeşitli rivayetler her ne kadar tartışılmış olsa da biraz daha ileri gidildiğinde ilgili anlatımların, Kur'an'dan bir dayanağı olduğu ifade edilmektedir. Buradan hareketle rivayetin uydurma olduğu tespiti ise bir noktadan sonra te'vil neticesinde Kur'ânî dayanaklarla açıklanma yoluna gidilmektedir. Toplum üzerindeki etkisi bakımından peygamberlerin getirdiği mesajın niteliği kadar peygamberlerin tarihi kişilikleri de önemli bir yere sahiptir. Özellikle son peygamberin hayatına ilişkin detaylar Müslümanlar açısından merak konusudur. Hatta bu durum bazen getirdiği mesajın önüne geçebilecek bir algıyı oluşturabilmektedir. Bu noktada Hz. Peygamber'in doğumundan ölümüne varıncaya kadar ortaya çıkan aktarımlar getirdiği dinin ilkleri ile de çelişki arz edecek boyutlara ulaşabilmektedir. Peygamberlerin beşer-resul olması göz ardı edilerek üstünlük ve kutsiyet düşüncesi ile birbirleri ile yarıştırmaya düşüncesi de bu süreçte ortaya çıkmaktadır. Özellikle kültürel etkileşimin tesir ettiği bu durumlar itikadi ve epistemolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Onların tarihsel varlıkları ile haklarında ortaya çıkan anlatımların uygunluk arz edip etmediği sorgulanması gereken bir durumdur. Diğer taraftan sadece 'edebi unsurlar barındırdığı düşüncesi ile şiirsel anlatımların ne kadarı müsamaha ile karşılanabilir?' diye sorulması da gereklidir.

Hız. Peygamber'in üstün oluşunu ispat sadedinde "nûru Muhammedî, Levlâk ve Küntü kenz" gibi özellikle tasavvufî düşünceinin de dayanaklarını oluşturan hadis ilmi açısından uydurma rivayetlerin mevlid ve na'tlarda kullanıldığı görülmektedir. İslam tasavvufu içinde gelişen ve na'tlarda kendine fazlasıyla yer bulan bu düşüncelerin felsefî metafizik bir tasavvur olduğu söylenebilir. Mukayese fikrini etkileyen durumların "tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamın tetiklediği bir olgudan" bağımsız olduğunu söylemek zordur. Bu tür mukayeselerin geçmiş din mensuplarının İslam'a girmesi veya İslam'ın bu kültürlerle karşılaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Peygamberin üstün oluşunu desteklemek bağlamında insanlarla mukayesenin ötesinde diğer peygamberler ve meleklerle mukayese örnekleri de görülmektedir. Hız. Peygamber'in fazileti ve üstünlüğüne dair düşünce getirdiği mesajın evrensel ve son din olması yanında kendisi ile nübüvvetin sona ermesiyle bağlantılı olarak değerlendirilmesi gereklidir. Zira kendinden önceki peygamberler tarafından müjdelenen ve insanlığın onu bir kurtarıcı olarak bekler halde hakkındaki övgüleri doğumundan öncesine dayandığı görülmektedir. Bu durum olağanüstü hadiselerin, rüyaların ve önceki kutsal kitaplarda onun peygamberliğini müjdeleyen metinlerin *a'lâmü'n-nübüvve*, *delâilü'n-nübüvve* ve özellikle de *beşâirü'n-nübüvve* şeklinde bir literatürün doğması ile neticelenmiştir. Müjdelenen/beklenen peygamber algısına yönelik ayet ve hadislerin işaret etmesinin yanı sıra bu konuda birçok rivayetinde tenkit edildiği görülmektedir.

Her şeyden önce mevlitlerin ve na'tların yazılma amacı Müslümanlar açısından, Allah Resulüne olan sevgi olarak açıklanabilir. Bu sevginin açıklanmasında edebî sanatlarından mecaz, istiare, teşbihe ve hüsnü ta'lile çokça yer verilen bu iki tür aynı zamanda Kur'an ayetleri yanında, hadis ve siyere ilişkin birçok rivayeti kullanmıştır. Na'tlarda edebî sanatlar bir nebze ön plana çıkmışsa da mevlitlerin ve na'tların beslendiği kaynak siyer kaynaklarıdır. Üstünlük algısını bağlamında mucize, şefaath, fiziki ve ahlaki güzellik vb. konularda birçok sahih rivayetin yer almış olması çalışmayı Hız. Peygamber'in doğum hadisesi üzerine yoğunlaştırmayı gerekli kılmıştır. Araştırmada da görüldüğü üzere özellikle peygamberin doğumuna ilişkin rivayetlerin çoğu zayıf hatta bir kısmı uydurmadır. Peygamberin ne zaman dünyaya geleceğinin bilinmesi ile ilgili rivayetler, Hız. Peygamber'in zatını aşmış, dedesi, babası ve annesi ile anlatılanlarda ortaya çıkmıştır. Bunların şiirde kullanılması ve oluşan imaj önemlidir. Nurun intikali ve putların yanından geçmekte olan atalarının dahi nur sayesinde korunduğuna dair anlatılanlar tevhid mücadelesine işaret ve şirke karşı duruşun daha peygamberin doğmasından önce peygamberin ataları tarafından (gayri ihtiyari) ortaya konulduğu anlamına gelmektedir. Bu noktada "nur telakkisi" ileride Hız. Peygamber'in ilahî hitapla her tarafı aydınlatacağına işaret olarak da yorumlanmaktadır. Doğuma meleklerin, hurilerin, Asiye'nin, Meryem'in... vs. gelmesi tamamen bir teşrif için olduğu söylenebilir. Secde etmesi, gökyüzüne bakması Muhammed'in (sav) davranışlarını yorumlama tezahürleridir ki zamanla tasavvurlar hakikatin yerini almıştır. Peygamberin gül ile zikredilmesinin arkasından bu motife uygun olarak, Kâbe'nin gül suları ile yıkıldığı zikredilmektedir. Peygamberin doğumuyla putların yere düşmeleri ve Kâbe'den tekbir seslerinin duyulması da zikredilenler arasındadır.

Bu araştırmada öncelikli amaç şairlerin Hz. Peygamber sevgisini ve üstünlüğünü dile getirmede kullanmış oldukları argümanın niteliğidir. Sonuç olarak şairlerin ilk siyer eserlerinden itibaren zamanla zengin bir muhtevaya kavuşan siyer literatürü çerçevesinde eserlerini oluşturdukları görülmektedir. İlk örneklerine nazaran daha geniş muhtevaya erişen siyer literatürünün, zayıf ve uydurma rivayetlere yer vererek peygamber tasavvurunda etkin olması ve rivayetlerin tahlil edilmeden -tespit ve tenkitten sonra bile- aktarılması edebiyat sahasında da kullanımına imkân sağlamıştır. Söz konusu uydurma ve zayıf rivayetlerin aktarımındaki amaçlardan biri müelliflerin kendinden önceki kültürel mirası aktarma düşüncesidir. Ancak eserlere giren bu rivayetlerin aktarımının devamı ile mevlid yazımı arasındaki ortak nokta, referansların sağlam oluşu yerine peygamberin hayatına dair bütün merak edilenlere bir şekilde cevap vermesidir. İşin ilginç tarafı ise üstünlük algısında ön plana çıkan rivayetlerin tenkit edilen rivayetler oluşudur. Bu meselede gözden kaçırılan nokta ise bu anlatımların kendisine tebliğ görevi verilmeden hatta Hz. Peygamber'in daha doğumundan itibaren peygamber olduğu telakkisine kapı aralmasıdır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, şairler edebi sanatlardan istifade ederken, kaynak olarak da Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra, sahih, zayıf ve mevzû rivayetleri de söylemek istediklerine dayanak olarak kullanmışlardır. İlgili rivayetlerin aktarımından hareketle peygambere bağlılık, bireysel ve toplumsal kurtuluşun çarelerini aramak ve onun örnekliği üzerinden popüler kültüre yön verme düşüncesi de görülmektedir. Diğer taraftan ise sosyo-kültürel ortamın etkisiyle özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetine dair batıl görüşler karşısında peygamberin savunulmasından söz edilebilir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed b. Abdülhâdi. *Keşfu'l-hafâ ve müzilu'l-ilbâs amma iştehere mine'l-hadis ala elsineti'n-nas*. Tashih. Muhammed Abdülaziz Halidi. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l- Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Ahatlı, Erdinç. *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*. Ankara: DİB Yayınları, 2007.
- Ak, Murat. "Şair Kelâmının Hz. Peygamber'in Zikri ile Değer Kazanması". *İslâm ve Sanat Tartışmalı İlmî Toplantı* 07-09 Kasım 2014 (2015): 241-253.
- Ak, Murat. *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*. İstanbul: Ketebe, 2018.
- Akarsu, Adem. *Din Toplum İlişkileri Bağlamında Kutlu Doğum Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.
- Aksoy, Hasan. "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/9 (2007): 323-332.
- Aksoy, Hasan. "Mevlid: Türk Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 482-484. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Akyürek, Yunus. "Cahiliye Dönemi Mekke Toplumunun Hz. Peygamber'in Nübüvvetine İlişkin İntibaları". *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2015): 55-72.
- Albayrak, Nurettin. *Dini Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1993.
- Alıcı, Gülcan Tanıdır. *Mar'âşî Kurrâ-Zâde Nâdirî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri)*. Kahramanmaraş: y.y., 2009.
- Ali el-Kârî, Nürüddîn Alî b. Sultân Muhammed. *el-Masnu' fi Ma'rifeti Hadisi'l-Mevdu'*. Thk. Abdülfettah Ebû Gудde, 5. Baskı. Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1994.
- Aşkar, Ömer Süleyman. *er-Resul ve'r-Risalat*. 4. Baskı. Küveyt: Daru'n-nefais, 1989.
- Ateş, Ahmet. *Vesiletün-Necat Mevlid*. Ankara: Kılıç Yayınları, 1954.
- Aydın, Mehmet. "Beşairü'n-Nübüvve". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5: 549-550. İstanbul:

- Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Aymutlu, Ahmet. *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*. Ankara: MEB Yayınları, 1995.
- Aynî, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed. *Umdetü'l-kârî şerh-u sahîhi-i Buhârî*. 16 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1997.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Bakırcı, Selami. *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*. Akademik Araştırmalar Yay, 2003.
- Beyazıdî, Molla Musa el-Celâlî. *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî Şerhu'l-Mevlidi'l-Küdrî (Şerh-u Mevlid-i Ertuşî)*. İstanbul: Şenyıldız Yayınları, 2010.
- Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin. *Delâilü'n-Nübüvve ve Marifeti Ahvâli Sahibi Şeria'*. Talik-tahriç. Abdu'l-Mu'tî Kalacı. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1408/1988.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-Sahîh*. Thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî. 4 Cilt. Kahire: Matbaatü's-Selefiyye, 1400.
- Ceyhan, Adem. "Süleyman Nahîfî, Mevlîdü'n-Nebi Mesnevîsi". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14 (2000): 89-141.
- Çap, Sabri. "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 28/1 (2018): 259-297.
- Demirayak, Kenan. "Kasîdetü'l-Bürde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24: 566-568. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Demiryürek, Erol. *Hz. Peygamber'in Doğumu İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2001.
- Derveze, İzzet. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. Trc. Mehmet Yolcu, 3 Cilt. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1995.
- Devlilioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2000.
- Durmuş, İsmail. "Mevlid: Arap Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 480-482. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Durmuş, İsmail. "Şiir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39: 144-147. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Ebû Nuaym, Ahmed bin Abdullah b. İshak el-İsfahanî. *Delâilü'n-nübüvve*. Thk. Abbas Abdulberr ve Muhammed Derrâs Kalâcî. 2 Cilt. Küveyt: Daru'n-Nefâis, 1986.
- Efe, Adem. "Türk Toplumunda Mevlid Merâsimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta ve Çevresi Örneği)". *DEÜİFD* 29 (2009): 9-30.
- Ekinci, Ramazan. "Diyanetçilik Re'fet'in Mevlidi". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2011): 187-220.
- Erçetin, Ahmet. *Rivâyetler ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2008.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. 2. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992.
- Erul, Bünyamin. "Hz. Peygamber'in Risale Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım". *Diyanet İlmi Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, 2000: 33-66.
- Erul, Bünyamin. "Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru". *İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Kutlu Doğum Sempozyumu* (2001). 419-435. Ankara: TDV yay., 2003.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbüri. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Marife, 1998.
- Halebî, Ali b. Burhanuddin. *es-Siyerü'l-halebiyye fi sireti'l-emini'l-me'mun*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Marife, 1400.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. Trc. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2003.
- Hanbel, Ahmed b. *Müsned*. 2. Baskı. Thk. Şuayb Arnavut v.dğr. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1999.
- İbn Cevzî, Abdurrahmân b. Ali Ebu'l-Ferec. *Kitâbu'l-Mevzuât*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hacer el-Heytemî, Şihâbüddîn Ahmed. *en-Nî'metü'l-Kübrâ 'ale'l-âlem fi Mevlidi Seyidi Veledi Âdem*. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, ts.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Fethü'l-Bârî bi Şerh-i Sahihî'l-Buhârî*. 16 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. Thk. İbrahim el-Ebyari, Abdulfazî Şelebi, Mustafa es-Saka. 2 Cilt. Mısır: el-Halebî Baskısı, 1375/1955.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. 14 Cilt. Beyrut, 1966.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazî Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-arab*. Daru'l-Marife, ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Basrî el-Bağdadi. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. 8 Cilt. Beyrut: Dar-u Sadr, ts.
- İsfahanî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah. *Delâilü'n-nübüvve*. Thk. Muhammed Derrâs Kalâcî- Abdulberr Abbas. 2 Cilt. Daru'n-nefâis, 1986.
- Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı*. 2 Cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006.

- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz, *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Muştafâ, Şifa-i Şerif Tercümesi*. Trc. Naim Erdoğan-Hüseyn S. Erdoğan. İstanbul: Bedir yayınevi, ts.
- Kasır, Hasan Ali. *Gündönümünde Yaşamak*. İstanbul: Denge yayınları, 1995.
- Kasır, Hasan Ali. *Peygamber Şiirleri*. İstanbul: Denge yayınları, 1997.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibu'l-ledünniye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*. Thk. Memmun b. Muhyiddin el-Cennan. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed. *İrşâdü's-sâri*. 10 Cilt. Mısır: Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1323.
- Kaya, Mahmut. "Bûsîri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6: 468-470. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kılavuz, A. Saim. "Mevlid'in Akaid ve Kelâm Açısından Analizi". *Uluslararası Mevlid Sempozyumu*. Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin, 292-300. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Kurt, Ali Osman. "Süleyman Çelebinin Vesiletü'n-Necat İsimli Eserinin Mitolojik Açıdan Değerlendirilmesi". *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*. Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli. 156-170. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007.
- Kutluay, İbrahim. *Sünnet'e Göre Kutsiyet*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.
- Mehdî, Rızkullah Ahmed. *es-Siretü'n-nebeviyye fi davi'l-masadiril-asliyye: Dirasetün Tahliyye*. Riyad: Merkezi Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l-İslâmiyyi, 1996.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiu's-Sahih*. Nşr. M. Fuad Abdülbâkî. 2. Baskı. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nevevî, Muhyiddin. *el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim*. 4. Baskı. 16 Cilt. Beyrut: Daru'l-Marife, 1997.
- Okiç, M. Tayyip. "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümeleri". *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (1976): 17-78.
- Özel, Ahmet. "Mevlid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 475-478. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Özer, Ahmet. *Türk Edebiyatında Naatler*. İzmir: Kaynak Kültür Yayın Grubu, 2008.
- Özşenel, Mehmet. "İlk Yarattılan Varlık Konusundaki Rivayetler". *Divan* 1 (1998), 171-189.
- Pekolcay, Necla. "Mevlid". *İslâm Ansiklopedisi (IA)*. İstanbul: Meb, 1993.
- Pezdevî, Sadrül-İslâm Ebû'l-Yûsr Muhammed b. Muhammed. *Ehl-i Sünnet Akaidi*. Trc. Şerafeddin Gölcük. 2. Baskı. İstanbul: Kayihan yay., 1988.
- Suyûtî, Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin. *el-Hasâisü'l-kübrâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985.
- Suyûtî, Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin. *Husnu'l-maksad fi ameli'l-mevlid*. Thk. Mustafa Abdulkadir Ata. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1985.
- Şâmî, Muhammed b. Sâlih, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd fi sîret hayri'l-ibâd ve zikri fedâlihî ve ahvâlihî fil-mebde' ve'l-meâd*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Şiblî, Mevlâna-Nedvi, Süleyman. *Asr-ı Seâdet (İslâm Tarihi)*. Trc. Ömer Rıza Doğrul. 10 Cilt. İstanbul, 1928.
- Şirin, Mustafa. *er-risâletü'l-Ahmediyye fi'l-velâdeti'l-Muhammediyye- Mevlidin Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, 2007.
- Teftâzânî, Sa'deddin. *Şerhu'l-akâid*. Trc. Süleyman Uludağ. Ankara: Dergâh yay., 1991.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Mevlid*. İstanbul: M.E. Basımevi, 1970.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa Ebû İsa. *Sünenü't- Tirmizî*. 2. Baskı. Thk. Ahmed Muhammed Şakir v.dğr. 5 Cilt. Mısır: Mektebetü ve matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1395/1975.
- Tuzcu, Recep. *Hz. Peygamberle İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2002.
- Uludağ, Süleyman. "Süleyman Çelebi'nin İnanç ve Fikir Dünyası". *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*. Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli. 182-209. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007.
- Umerî, Ekrem Ziya. *es-Siretü'n-nebeviyyetü's-sahîha*. 7. Baskı. 2 Cilt. Medine: Mektebetü'l-ulum ve'l-hikem, 1415/1994.
- Uzun, Mustafa. "(Kudsîyyetü'l-Ahbar fi Mevlid-i Ahmedî'l-Muhtâr) Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzi Efendi ve Mevlidleri". *MÜİFD* 2 (2007): 87-128.
- Yanmış, Mehmet. *Bursa Dini Hayatında Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2010.
- Yavuz, Salih Sabri. "Kelâm'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in "Efdaliyyetu Muhammed" Risalesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (Ocak 2005): 147-185.
- Yazar, Sadık. "Cismî ve Mevlidî". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008): 448-478.
- Yazır, M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. Sadeleştirilen. İsmail Karaçam. 9 Cilt. Hikmet Yayınları, 1992.
- Yeniterzi, Emine. *Divan Şiirinde Na't*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Yeniterzi, Emine. *Türk Edebiyatında Na'tlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Yıldırım, Enbiya. *Hadis Problemleri*. 2. Baskı. İstanbul: Rağbet yay., 2001.

- Yücedoğru, Tefvik. "İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n Necat". *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*. Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli. 210-218. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007.
- Zürkânî, Muhammed b. Abdalbâki b. Yusuf el-Mısrî. *Şerhu Mevâhibu'l-ledünniye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*. Thk. Muahammed Abdulaziz el-Halidî. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.